

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

AISTĖ AGINSKAITĖ
KARJEROS EDUKOLOGIJOS MAGISTRANTŪROS STUDENTĖ

9-10 KL. MOKINIŲ PROFESINIO APSISPRENDIMO VEIKSNIAI

Magistro darbas

Darbo vadovė
doc. dr. D. Augienė

Originalus autorinis darbas

(Studento (ės) parašas)

Šiauliai, 2016

TURINYS

SANTRAUKA (lietuvių kalba).....	3
SANTRAUKA (anglų kalba).....	5
ĮVADAS	6
1. PROFESINIO APSISPSENDIMO TEORINIAI PAGRINDAI	11
1. 1. Profesinio apsisprendimo raiška paauglystėje.....	11
1. 2. Savęs ieškojimo, pažinimo ir atradimo svarba renkantis profesiją.....	13
1. 3. Savęs vertinimo įtaka profesiniam apsisprendimui.....	15
1. 4. Profesijos pasirinkimas ir karjeros sprendimo priėmimas.....	16
1. 5. Profesinio apsisprendimo veiksniai.....	19
1. 6. Ugdytas karjerai.....	26
1. 7. Profesinis informavimas ir konsultavimas.....	27
2. 9-10 KL. MOKINIŲ PROFESINIO APSISPSENDIMO VEIKSNIŲ TYRIMO ANALIZĖ	31
2. 1. Tyrimo metodologija.....	31
2. 2. Tyrimo demografinė statistika.....	30
2. 3. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	32
2. 4. Tyrimo rezultatų analizė.....	34
2. 4. 1. 9–10 kl. mokinių profesinio apsisprendimo veiksnių tyrimo analizė.....	34
2. 4. 2. Merginų ir vaikinų profesinio apsisprendimo veiksnių tyrimo analizė.....	45
DISKUSIJA	57
IŠVADOS	58
REKOMENDACIJOS	60
LITERATŪRA	61
PRIEDAI	66

SANTRAUKA

9-10 kl. mokinių profesinio apsisprendimo veiksniai

Temos aktualumas. Profesijos pasirinkimas – vienas esminių ir sunkiausių gyvenimo sprendimų. Jo svarba labai didelė, nes šis sprendimas turės įtakos visam gyvenimui. Profesija nulemia žmogaus socialinį statusą, padėtį visuomenėje. Kaip teigia L. Ustinavičiūtė, A. Katkonienė, I. Žemaitaitytė (2011), profesijos pasirinkimas ir savo gebėjimų realizavimas yra vienas iš pagrindinių žmogaus savirealizacijos elementų. 9 kl. ir 10 kl. mokiniai pradeda galvoti, ką veiks, baigę pagrindinę mokyklą. Tikėtina, tai ypač aktualu 10 kl. mokiniams. Atsižvelgus į tai, reikalinga įsigilinti ir nustatyti, kokie veiksniai sąlygoja jų profesijos pasirinkimą.

Darbo naujumas. Iki šiol nebuvo atliktas tyrimas, kuris nustatytų, kas lemia viso Kelmės miesto ir rajono pagrindinių mokyklų mokinių profesijos pasirinkimą. Duomenys analizuojami 2 aspektais: pagal klasę ir pagal lytį.

Tyrimo problema. Profesijos pasirinkimo problema yra aktuali. Profesijos pasirinkimas yra sudėtingas procesas, kurį neretai lydi įtampa ir stresas. Mokiniai ne visada teisingai pasirenka savo profesinį kelią. Žmogus, jausdamas neatitikimą tarp savo asmenybės ir profesijos, kurią pasirinko, patiria daug sukrėtimų. Rinktis profesiją reikia labai atsakingai.

Hipotezės:

1. Mokinių profesinį apsisprendimą lemia *vidiniai* veiksniai: *sveikatos būklė, pašaukimas, įgimtos fizinės savybės, gebėjimai*.
2. Mokinių profesinį apsisprendimą lemia *išoriniai* veiksniai: *šeima, draugai, profesijos prestižas, realios įsidarbinimo galimybės, karjeros galimybės*.
3. 10 kl. mokiniai labiau apsisprendę dėl profesijos pasirinkimo nei 9 kl. mokiniai.
4. Vaikinai labiau apsisprendę dėl profesijos pasirinkimo nei merginos.

Tyrimo objektas – 9-10 kl. mokinių profesinio apsisprendimo veiksniai.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti 9-10 kl. mokinių profesinio apsisprendimo veiksnius.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą, siekiant atskleisti profesinį apsisprendimą lemiančius veiksnius.
2. Palyginti 9 – 10 kl. mokinių profesinio apsisprendimo veiksnius.
3. Palyginti merginų ir vaikinų profesinio apsisprendimo veiksnius.
4. Nustatyti, kurie veiksniai – vidiniai ar išoriniai – vyrauja renkantis profesiją.

Metodologinės nuostatos. Tyrimo metodologija grindžiama *asmenybės ir profesijos atitikimo (bruožų ir faktorių) teorija*. Nuo profesijos pasirinkimo tinkamumo priklauso karjeros galimybės, sėkmė, pasitenkinimas ja bei savo gyvenimu.

Taip pat remtasi *socialinių mokslų teorija*, kuri teigia, kad karjeros pasirinkimas yra aplinkos ir mokymosi iš aplinkos patirties produktas. Remtasi ir *humanistinės asmenybės teorija*.

Tyrimo metodai:

- 1. Teoriniai metodai:** mokslinės literatūros studijavimas ir analizavimas, lyginimas bei apibendrinimas.
- 2. Empiriniai metodai:** tyrimui atlikti naudotas kiekybinis tyrimo metodas. Atlikta anketinė anoniminė apklausa.

Duomenys apdoroti Microsoft Office Excel 2003 kompiuterine programa.

Išvados. Nustatyta, kad daugeliu klausimų 9-10 kl. mokinių, o taip pat merginų-vaikinų nuomonė sutampa. Dauguma respondentų yra apsisprendę, ką veiks, baigę pagrindinę mokyklą, kokią pasirinks profesiją. Tėvų nuomonė profesijos pasirinkimo klausimu yra svarbiausia. Sveikata ir šeima – svarbiausios vertybės. Profesinėje veikloje labiausiai vertinamas tobulėjimas. Vyrauja vidiniai profesinio apsisprendimo veiksniai: sveikatos būklė, turimi gebėjimai, susidomėjimas būsima profesija. Norint tinkamai pasirinkti profesiją, svarbiausia geras savęs pažinimas bei įgytos žinios ir kompetencijos.

9 kl. mokiniai labiau apsisprendę dėl profesijos pasirinkimo nei 10 kl. mokiniai. Merginoms svarbiausia informacija apie norimą įgyti profesiją yra galimybės įsidarbinti, o vaikinams – atlyginimo dydis. Merginoms sunkiau pasirinkti profesiją nei vaikinams. Jaučiama baimė suklysti.

SUMMARY

The factors of professional self-determination of 9-10th form schoolchildren

Relevance of the topic. The choice of a profession is one of the essential and the most difficult decisions in the life. The importance of such choice is huge, whereas this decision is going to make influence on the whole life. A profession determines a person's social status, his/her status in a society. According to L. Ustinavičiūtė, A. Katkonienė, I. Žemaitaitytė (2011), the choice of a profession and the realisation of own abilities is one of the major elements of human self-realisation. In forms 9 and 10, pupils start to think what they are going to do having graduated the basic school. It is probable that such thoughts are especially relevant to the pupils of 10-th forms. In consideration of that, it is necessary to go deeper and establish, which factors determine their choice of a profession.

The Novelty of the paper. So far, there were not performed any researches, which would identify, what determines the choice of the profession of the pupils of the basic schools of the whole Kelmė Town and District. Data were analysed in 2 aspects: by the form and the gender.

The problem of the research. The problem of the choice of a profession is topical. The selection of a profession is a complicated process, which is usually accompanied by pressure and stress. Pupils not always select correctly their vocational paths. A human being feeling incompatibility of his/her personality and the selected profession suffers lots of shocks. It is necessary to choose a profession very responsibly.

Hypotheses:

1. Pupils' vocational choice is determined by *inner* factors: health condition, vocation, inborn physical characteristics, abilities.
2. Pupils' vocational choice is determined by *outer* factors: family, friends, the prestige of a profession, real employment opportunities, and career possibilities.
3. The pupils of the 10th grade have more certainty about the choice of future profession than the pupils of the 9th grade.
4. The boys have more certainty about the choice of future profession than the girls.

The object of the research – the factors of the vocational choice of the pupils of forms 9-10.

The objective of the research – to analyse the factors of the vocational choice of the pupils of forms 9-10.

The tasks of the research:

1. To analyse scientific literature in order to reveal the factors determining a vocational choice.
2. To compare the factors of the vocational choice of the pupils of forms 9 – 10.

3. To compare the factors of the vocational choice of girls and boys.
4. To identify, which factors – inner or outer – prevail choosing a profession.

Methodological provisions. The methodology of the research is based on the *theory of the compatibility of a personality and profession (of characteristics and factors)*. Career opportunities, success, satisfaction in your career and life depend on the selection of a profession.

Moreover, reference was made on the *theory of social sciences*, which states that the career choice is the product of an environment and the experience of learning from environment. The *humanistic personality theory* was also referred to.

The research methods:

1. **Theoretical methods:** studying and analysing, comparison and generalisation of scientific literature.
2. **Empiric methods:** the quantitative research method was used to perform the research. An anonymous survey was performed.

Data have been processed using the software Microsoft Office Excel 2003.

Conclusions. It was established that the opinion of the pupils of forms 9-10 as well as the opinion of boys and girls was the same on the most of the questions. The majority of respondents had already decided what they were going to do having graduated the basic school, which profession they would choose. Their parents' opinion on the issue of the profession choice was the most important. Health and a family were the most important values. Improvement was the most valued in professional activities. The inner factors of vocational choice were prevailing: a health condition, available abilities, interest in the future profession. Pursuing to choose properly a profession, good self-cognition as well as acquired knowledge and competencies were the most important.

The pupils of the 9-th forms were more self-determined concerning their choice of professions than the pupils of the 10-th forms. The most important information about the desired profession for girls was the possibility of employment for girls, and guys were preferred the value of wages. Girls experienced more difficulties choosing their professions than guys. The fear to make a mistake was felt.

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Profesijos pasirinkimas – vienas esminių ir sunkiausių gyvenimo sprendimų. Jo svarba labai didelė, nes šis sprendimas turės įtakos visam gyvenimui. Profesija nulemia žmogaus socialinį statusą, padėtį visuomenėje. Anot J. Holland (1992), profesija atskleidžia ne tik pavienes darbo funkcijas ar įgūdžius, bet ir gyvenimo būdą bei aplinką (Sajienė, Antanaitienė, 2012). Kaip teigia L. Ustinavičiūtė, A. Katkonienė, I. Žemaitaitytė (2011), profesijos pasirinkimas ir savo gebėjimų realizavimas yra vienas iš pagrindinių žmogaus savirealizacijos elementų.

Pasak L. Jovaišos (1999), mokinys ne iš karto nusprendžia, kuo nori būti. Svarbu tinkamai pasirinkti, nesiblaškyti ir tikėti savo galimybėmis. D. Augienė (2002) pastebi, kad negalima priimti vieno galutinio sprendimo, nes tam tikrų aplinkybių pasikeitimas gali koreguoti ir sprendimus. Taigi sprendimų priėmimas turi būti tęstinis reiškinys.

Profesijos pasirinkimą lemiančiais veiksniais domėjosi L. Jovaiša, D. Augienė. K. Pukelis, S. Gudelis domėjosi pašaukimu. S. Kregždė tyrinėjo profesinius interesus. Jo nuomone, mokiniai renkasi profesiją pagal tai, kas jiems patinka. R. Kučinskienė nagrinėjo ugdymo karjerai modelį.

9 kl. ir 10 kl. mokiniai pradeda galvoti, ką veiks, baigę pagrindinę mokyklą. Tikėtina, tai ypač aktualu 10 kl. mokiniams. Artėja laikas, kai turės apsispręsti dėl savo profesinės ateities. Atsižvelgus į tai, reikalinga įsigilinti ir nustatyti, kokie veiksniai sąlygoja jų profesijos pasirinkimą.

Tyrimo problema. Profesijos pasirinkimo problema yra aktuali. Paauglystėje pradedama labiau galvoti apie ateitį, išskirti prioritetus, rinktis mokymosi ir darbo kryptį.

Profesijos pasirinkimas, anot D. Augienės, I. Kriaučiūnaitės (2013), yra vienas svarbiausių sprendimų, kuriuos asmuo priima savo gyvenime. Minėtina, kad tai sudėtingas procesas, kurį neretai lydi įtampa ir stresas. Atsiranda vis naujų profesijų. Dėl gausėjančios pasiūlos pasirinkti perspektyvią, jaunam žmogui yra sudėtinga. Anot A. Antanaitienės, L. Sajienės (2011), profesijos pasirinkimas yra toks sudėtingas procesas, kad neretai jauni žmonės priima klaidingą sprendimą. Tai daro skubėdami, neįsigilina į save, nepažįsta profesijų pasaulio ar tiesiog leidžia už save nuspręsti kitiems asmenims. Be to, norai kartais nesutampa su galimybėmis. Žmogus, jausdamas neatitikimą tarp savo asmenybės ir profesijos, kurią pasirinko, patiria daug sukrėtimų. Sunku mokytis ar dirbti tai, ko visai nesinori. Nesėkmingas profesijos pasirinkimas, N. Šedžiuvienės, L. Urbonienės (2008) nuomone, gali sugriauti planus ir pasmerkti žmogų visą gyvenimą jausti nepasitenkinimą, neįgyvendinti savo svajonių. Tuo tarpu profesijos ir asmenybės atitikimas, D. Augienės (2009) nuomone, sąlygoja didesnę pasitenkinimą darbu, profesinį pastovumą, aukštesnius pasiekimus. O darbas, pasak J. H. Greenhaus, G. A. Callanan,

V. M. Godshalk (2008), yra labai svarbi gyvenimo dalis. Taigi rinktis profesiją reikia labai atsakingai.

Norint tinkamai pasirinkti savo profesinį kelią, labai svarbu pažinti save bei profesijų pasaulį, adekvačiai save vertinti, suvokti atitikimą tarp savo asmenybės ypatumų, karjeros galimybių ir aplinkos.

D. Augienės (2009) nuomone, norint išvengti profesijos pasirinkimo problemų, reikia atskleisti kiekvienos profesijos privalumus ir trūkumus. Profesinis informavimas turi būti nuolat teikiamas ir visiems prieinamas.

Tyrimo objektas – 9-10 kl. mokinių profesinio apsisprendimo veiksniai.

Tyrimo hipotezės:

1. Mokinių profesinį apsisprendimą lemia *vidiniai* veiksniai: *pašaukimas, įgimtos fizinės savybės, sveikatos būklė, gebėjimai*.
2. Mokinių profesinį apsisprendimą lemia *išoriniai* veiksniai: *šeima, draugai, profesijos prestižas, realios įsidarbinimo galimybės*.
3. 10 kl. mokiniai labiau apsisprendę dėl profesijos pasirinkimo nei 9 kl. mokiniai.
4. Vaikinai labiau apsisprendę dėl profesijos pasirinkimo nei merginos.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti 9-10 kl. mokinių profesinio apsisprendimo veiksnius.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą, siekiant atskleisti profesinį apsisprendimą lemiančius veiksnius.
2. Palyginti 9–10 kl. mokinių profesinio apsisprendimo veiksnius.
3. Palyginti merginų – vaikinių profesinio apsisprendimo veiksnius.
4. Nustatyti, kurie veiksniai – vidiniai ar išoriniai – vyrauja renkantis profesiją.

Tyrimo metodologija.

Tyrimo metodologija grindžiama **asmenybės ir profesijos atitikimo (bruožų ir faktorių) teorija**. Anot R. Kučinskienės (2003), ši teorija koncentruojama į profesijos pasirinkimą, kuris yra labai svarbus karjeros vystymo procese. Tai lyg atspirties taškas žmogaus karjeros kelyje. Minėtina, kad nuo pasirinktos profesijos priklauso ankstyvoji (pradinė) karjeros pakopa, kuri turi įtakos tolesnei karjeros raidai. Nuo profesijos pasirinkimo tinkamumo priklauso karjeros galimybės, sėkmė, pasitenkinimas ja bei savo gyvenimu.

Taip pat remtasi **socialinių mokslų teorija**, kuri teigia, kad karjeros pasirinkimas yra aplinkos (namų, mokyklos, visuomenės) ir mokymosi iš aplinkos patirties produktas. Individai gali aplinką veikti taip, kaip aplinka veikia juos. Aplinka turi didelę įtaką žmonių požiūriui į save ir savo ateitį. Praeities ir dabarties aplinka sąlygoja karjeros pasirinkimą. Praeities aplinka apima

šeimą, socialinę padėtį, pajamas. Dabarties aplinka – ekonominį, politinį, kultūrinį klimatą, kuriame žmogus gyvena (N. Petkevičiūtė, 2006).

Tyrimo metodologija taip pat grindžiama **humanistinės asmenybės teorija**. Šios teorijos atstovai teigia, kad humanizmas yra istoriškai kintanti pažiūrų sistema, pripažįstanti pagarbą žmogaus orumui, jo teisėms į laisvę ir lygybę. Svarbu pabrėžti, kad profesinis informavimas turi būti visiems prieinamas. Prieinamumo principas numato galimybę asmenybei pasirinkti profesiją pagal asmeninius poreikius ir interesus.

Tyrimo metodika.

- 3. Teoriniai metodai:** mokslinės literatūros studijavimas ir analizavimas, lyginimas bei apibendrinimas.
- 4. Empiriniai metodai:** tyrimui atlikti naudotas kiekybinis tyrimo metodas. Atlikta anketinė anoniminė apklausa.

Duomenys apdoroti Microsoft Office Excel 2003 kompiuterine programa.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas atliktas visose Kelmės miesto ir rajono pagrindinėse mokyklose. Iš viso tyrime dalyvavo 7 mokyklos. Jose mokosi 128 mokiniai. Apklausta 115 mokinių:

- a. 9 kl. mokiniai ir 56 10 kl. mokiniai;
44 merginos ir 71 vaikinai.

Tyrimo etapai:

1. Išanalizuota mokslinė literatūra;
2. Sudaryta anketa tyrimui;
3. Atlikta anketinė apklausa;
4. Duomenų analizė;
5. Išvadų pateikimas;
6. Rekomendacijų pateikimas;
7. Diskusijos pateikimas.

Darbo naujumas/reikšmingumas. Tyrinėjami ne tik 10 kl. mokinių, bet ir 9 kl. mokinių profesinio apsisprendimo veiksniai, lyginami tarpusavyje ir analizuojami. Siekiama išsiaiškinti, ar jie jau pasirinko savo profesinį kelią ir kas lemia jų pasirinkimą.

Taip pat duomenys analizuojami ir lytiškumo aspektu. Merginų atsakymai lyginami su vaikinų atsakymais.

Iki šiol nebuvo atliktas tyrimas, kuris nustatytų, kas lemia viso Kelmės miesto ir rajono pagrindinių mokyklų mokinių profesijos pasirinkimą.

Darbo struktūra. Darbą sudaro santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, turinys, 2 skyriai, diskusija, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 1 priedas. Darbe pateiktos 38 lentelės. Darbo apimtis – 65 puslapiai. Panaudota 70 šaltinių. Pridedamas kompaktinis diskas.

1. PROFESINIO APSISPRENDIMO TEORINIAI PAGRINDAI

1. 1. Profesinio apsisprendimo raiška paauglystėje

Paauglystės laikotarpiu mokinį lydi daugybė procesų. „Paauglystė – tai gyvenimo tarpsnis tarp vaikystės ir suaugusiojo amžiaus. Ji trunka nuo fizinio brendimo pradžios iki asmens pasiekia savarankiško suaugusiojo žmogaus socialinę padėtį“, - teigia A. Petrulytė (2003, p. 9). Panašios nuomonės laikosi ir D. G. Myers (2000, p. 145), kuris teigia, kad „paauglystė – pereinamasis laikotarpis nuo vaikystės į suaugusiojo amžių, trunkantis nuo lytinio subrendimo iki savarankiško gyvenimo“.

A. Valickas, G. Chomentauskas, E. Dereškevičiūtė ir kt. (2012) teigia, kad paauglystės laikotarpis karjerai yra labai svarbus. Jo metu pasirengimas karjerai tampa vis sąmojingesnis, karjeros tikslai vis labiau apibrėžti. Nuo įsivaizdavimo apie „kažkada ir kažkur“ būsiančią karjerą pereinama prie realių ir apčiuopiamų sprendimų ir pasirinkimų. Paauglystėje tenka priimti pirmuosius „rimtus“ sprendimus dėl savo ateities: rinktis mokymosi ar darbo kryptį. Dž. Valeckienė atkreipia dėmesį, kad svarbiausia paauglystės užduotis – profesijos pasirinkimas.

R. Ramanauskienės ir kt. (2003, p. 91) nuomone, „paauglystė yra laikotarpis, kai aktyviai sąveikaujant su socialine aplinka intensyviausiai formuojasi žmogaus savęs suvokimas ir vertinimas“. A. Vaičiulienė. (2000) taip pat atkreipia dėmesį, kad įsisąmoninimo ribos išsiplėčia paauglystėje. Besiformuodama asmenybė gauna vis daugiau žinių apie pasaulį ir save.

Remiantis D. Superiu (1990), nuo 15 metų prasideda tyrinėjimų etapas, kai paaugliai pradeda ieškoti sąsajų tarp savo asmeninių savybių ir tų, kurios reikalingos dirbant įvairius darbus. (A. Petrulytė, 2012). Apskritai ieškojimų ir bandymų metas, pastebi A. Valickas, G. Chomentauskas, E. Dereškevičiūtė ir kt. (2012), yra labai svarbus, nes rinkimasis to, „kas papuola“ ar ko nori tėvai, tik retai užtikrina teisingiausią sprendimą.

„Paauglystės metu atsiranda naujų mąstymo įgūdžių“, - pastebi V. Navickas, A. Vaičiulienė (2010, p. 243). Šiuo metu pradeda mąstyti apie profesiją, formuojasi profesinės orientacijos. R. Žukauskienė (2012) priduria, kad paauglius galima vadinti mąstančiomis būtybėmis net ir netikėčiausiomis aplinkybėmis. O paskatinti vyresniųjų žmonių jie žymiai dažniau pradeda galvoti apie savo ateitį. Taip pat pradeda konstruoti savo paties tapatumą, neretai išliekantį visą likusį gyvenimą. A. Vaičiulienės (2004) nuomone, paauglio asmenybės tapatumo paieškos padeda atrasti naujus gebėjimus, naujas galimybes ir, galima sakyti, savo vietą gyvenime.

Anot Valicko A., Chomentausko G., Dereškevičiūtės E. ir kt. (2012), vienas iš svarbių tapatumo aspektų yra profesinis arba darbinis tapatumas arba suvokimas „ką aš noriu veikti gyvenime“ (kokią specialybę įgyti, kokį darbą dirbti). Profesinis tapatumas, B. Pociūtės, I.

Urbanavičiūtės, A. Kairio ir kt. (2014) nuomone, yra savęs supratimas, atliekant profesinius vaidmenis.

J. E. Marcia išskyrė šiuos keturis tapatumo vystymosi būvius:

- *neaiškus tapatumas*: „Aš nežinau, ko noriu; kaip bus, taip bus“;
- *nesavarankiškas arba primestas tapatumas*: „Aš žinau, ko noriu; laikysiuos nurodyto kelio“;
- *tapatumo moratoriumas (atidėjimas vėlesniam laikui)*: „Aš nežinau, ko noriu, bet noriu tai sužinoti“;
- *pasiektas tapatumas*: „Aš žinau, ko noriu; jau suplanavau, ką darysiu“.

(Valickas, Chomentauskas, Dereškevičiūtė ir kt., 2012).

Kaip teigia V. Stanišauskienė (2004), kai paauglys bando įtvirtinti savąjį tapatumą, kyla natūralus poreikis pažinti ir atrasti save, bendrauti ir veikti socialinėje aplinkoje. Tokio pobūdžio veikla yra prielaida asmeninei ir socialinei kompetencijoms, kurios yra būtinos karjeros procese, ugdytis. Tačiau šiuo metu A. Valickas, G. Chomentauskas, E. Dereškevičiūtė ir kt. (2012) pastebi tendenciją, kad jauniems žmonėms reikalingas vis ilgesnis laikas tapatumui suformuoti. Dėl gausėjančios alternatyvų pasiūlos sunku pasirinkti savo gyvenimo kryptį, tenka išbandyti daugiau įvairių galimybių, kad atrastų tinkamiausią.

R. J. Havighurstas paauglystę apibūdina tam tikrais uždaviniais, kuriuos paauglys turi įveikti (Navickas, Vaičiulienė, 2010). Vienas iš paauglystės uždavinių yra tas, kad paauglys turi siekti savo profesinių tikslų. Paauglys mėgina atsakyti į šiuos klausimus: „Kokie yra mano profesiniai planai?“ ir „Kaip aš to pasieksiu?“. Tai yra asmenybės tapatybės proceso dalis. Vadinasi, paauglys pradeda mąstyti apie profesiją, kelia sau profesinius tikslus ir galvoja apie jų įgyvendinimą. R. S. Sharf (2006) pastebi, kad paaugliai gali pradėti svarstyti tokius klausimus kaip: *Geriau uždirbti pinigų ar padėti kitiems?*

Kaip teigia L. Jovaiša (2011), vyresnis mokinys nori viską įsisąmoninti, suprasti mokomųjų dalykų reikšmę savo gyvenimui. Iš čia kyla tendencija diferencijuoti sau mokomuosius dalykus: vieni jam yra labai reikšmingi, kiti – tik šiaip įdomūs, dar kitus linkęs atmesti kaip nereikalingus. Vienus dalykus mokosi kruopščiai, sąžiningai, kitiems skiria mažai dėmesio, bet nėra mokinio, kuriam nerūpėtų mokymosi veikla, rezultatai ir galimybė baigti mokyklą bei įgyti specialybę. A. Petruolytės (2012) nuomone, paauglių karjeros siekiai yra svarbūs renkantis, koku keliu jie pasuks baigę mokyklą. Pastebėta, kad paauglių nerimas dėl karjeros sprendimų ypač sustiprėja artėjant mokslo metų pabaigai.

Profesinės raidos teoretiko D. Super (1994) nuomone, profesiniai planai vystosi pakopomis. Anot jo, paauglystė yra ta pakopa, kai „kristalizuojami“ realesni, daugiau realiais gebėjimais, ne fantazijomis besiremiantys profesiniai planai. Tarp 14-16 metų asmenims ima

formuoti profesinė nuostata. Jų mokymąsi pradeda lemti tolimesni profesiniai planai. Vaikystėje turėtus įvairius profesinius planus paaugliai siaurina atsižvelgdami į savo interesus, vertybes, gebėjimus. Pvz., vienas paauglys norėtų karjeros, kuri būtų susijusi su rūpinimusi kitais, kitas – užtikrinančios didelius pinigus. Vienu atveju renkama informacija apie aptarnavimo sferos profesijas, kitu – apie pelningas profesijas. Mėginama įsivaizduoti save kaip tam tikros profesijos atstovą, identifikuojantis su konkrečiais profesijos žmonėmis (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt., 2003). A. Gumuliauskienė, D. Augienė, L. Bobrova (2002) teigia, kad paauglystės etape interesų sritys keičiasi bei virsta polinkiais, kurie vėliau pereina į vertybių lygmenį.

R. Adamonienė, S. Daukilas, B. Krikščiūnas ir kt. (2003) išskiria šiuos profesinio apsisprendimo uždavinius paauglystėje:

- *suprasti gerų mokymosi rezultatų reikšmę ateičiai, skirtingų gebėjimų ir interesų, kurie gali sietis su įvairiomis profesijomis, egzistavimą;*
- *įgyti profesinės informacijos paieškos ir panaudojimo įgūdžių ir rinkti visą informaciją apie dominančias profesijas;*
- *suvokti, jog dabarties įvykiai, poelgiai, sprendimai turi įtakos ateities įvykiams, ir sudaryti mokymosi planą, kuris padėtų renkantis profesiją;*
- *pradėti suprasti, ko reikia pačiam, pretenduojant į tam tikrą profesiją ar galimybę susirasti darbo.*

Apibendrinant galima teigti, kad paauglystė yra sudėtingas laikotarpis, kurio metu paaugliui tenka spręsti daug jam aktualių ir svarbių uždavinių. Jis stengiasi įtvirtinti tapatumo jausmą. Remiantis V. Stanišauskiene (2004), galima teigti, kad žmogus, neįtvirtinęs tapatumo, nepajėgus sąmoningai rinktis tolimesnes savo mokymosi ar darbinės veiklas. Tokio žmogaus karjera negali būti sėkminga, nes jis pats nežino, ko siekia. Paauglystės laikotarpis karjerai yra labai svarbus. Pasirengimas karjerai tampa vis sąmojingesnis, paauglys ima kurti savo profesinius planus.

1. 2. Savęs ieškojimo, pažinimo ir atradimo svarba renkantis profesiją

A. Žarskus (2001) teigia, kad kiekvienas žmogus yra nepakartojamas savo turimomis ypatybėmis, savo gabumais bei troškimais. Jis taip pat pabrėžia savęs ieškojimo svarbą. Anot jo, savęs ieškojimas yra toks pat senas kaip ir žmonija, bet jis formuoja žmogaus asmenybę. Nuo senų laikų žmogus vienokia ar kitokia forma ieško atsakymo į klausimą: *Kas aš esu?* Savęs ieškantis žmogus neišvengiamai gilinasi į save.

„Savęs pažinimas – tai pirmas žingsnis, kurį turi žengti kiekvienas karjeros siekiantis žmogus“, - teigia Ž. Grakauskas, A. Valickas, V. Rosinaitė ir kt. (2007, p. 94). Tam pritaria ir J. Albrechtas (2005, p. 5), kurio nuomone, „siekdami karjeros ir sėkmės pirmiausia turime gerai

pažinti save“. To nepadarius sunku prisitaikyti prie vis greičiau kintančio pasaulio. D. Augienės teigimu (2002, p. 22), *savęs pažinimas – tai galimybė išreikšti bei realizuoti save, asmenybės galimybes, kad individas taptų savimi*“. Pats procesas apima savęs aktualizavimą, savęs išreiškimą ir savo galimybių realizavimą. A. Gumuliauskienė, D. Augienė, L. Bobrova (2002) laikosi tos pačios nuomonės ir savęs pažinimą apibūdina kaip galimybę išreikšti bei realizuoti save, asmenybės galimybes, kad individas taptų savimi.

A. Valickas, G. Chomentauskas, E. Dereškevičiūtė (2012) savęs pažinimą iš esmės supranta kaip tęstinį, visą gyvenimą trunkantį procesą. Jų nuomone, savęs pažinimas galėtų būti nesibaigiantis, kai individas save analizuoja ir atranda naujų dalykų, tačiau jis negali tęstis per ilgai. Kai ateina laikas priimti svarbius karjeros sprendimus, žmogus turi aiškiai suprasti, kuo save laiko ir kaip save vertina.

L. Jovaiša (1999, p. 11) teigia, kad „*savęs pažinimo įrankis yra savimonė*“. Anot jo, jis panaudojams tada, kai dėmesys nukreipiamas į savo kūno vidų ir išorę, į savo mintis bei jausmus, taip pat į norus bei gebėjimus, į asmenines pažiūras ir tikrovės vertinimą. Minėtina, kad tirti save nėra lengva. Dar sunkiau objektyviai save vertinti. Tačiau kaip tik to reikia norint sėkmingai gyventi ir protingai rinktis visa, ką siūlo gyvenimas.

G. Butkienės, A. Kepalaitės (1996) teigimu, mokinys yra valinga, dvasinė, protinga ir socialinė būtybė. Asmenybe jis tampa tada, kai aktyviai veikia, kai aplinkos ir savęs pažinimą jungia su išgyvenimais. Jis stengiasi pats išplėsti savo veiklos sritį. Jo asmenybės kryptingumas pasireiškia norų, lūkesčių, motyvų, tikslų, interesų bei įsitikinimų sistema. Mokinys turi visas sąmoningo mokymosi ir sąmoningų apsisprendimų prielaidas bei gali jomis naudotis.

A. Akudovičiūtė, J. Bučaitė, Ž. Grakauskas ir kt. (2007) teigia, kad kuo tikslesnis ir aiškesnis savęs įsisąmoninimas, tuo geriau gebame suprasti atitikimą tarp savęs, karjeros galimybių ir aplinkos. Tuo tarpu žinių apie save trūkumas veda prie karjeros sprendimų neatsižvelgiant į savo kompetencijas, poreikius, interesus bei galimybes. Galiausiai, anot A. Akudovičiūtės, J. Bučaitės, Ž. Grakausko ir kt. (2007, p. 65) „*savęs pažinimas suteikia pagrindą informacijos apie karjeros galimybes paieškai bei analizei*“. Minėtina, kad informacija apie save ir informacija apie karjeros galimybes yra susijusios tarpusavyje. Žinios apie karjeros galimybes leidžia geriau suprasti savo interesus, įgūdžius, vertybes ir prioritetus. Tuo tarpu žinių apie save išplėtimas padeda susitelkti į svarbiausius informacijos apie karjerą aspektus bei vertinti tam tikrų pasirinkimų naudą. D. Augienė (2009) pastebi, kad paauglystės ir jaunystės metais savianalizė pasiekia aukščiausią tašką.

„*Žinios apie save – tai savęs pažinimo rezultatas*“, - konstatuoja Ž. Grakauskas, A. Valickas, V. Rosinaitė ir kt. (2007, p. 9). Svarbu žinoti tas savo asmenybės charakteristikas, kurios turi didžiausios įtakos karjeros sprendimų priėmimui, t.y. savo asmenybės bruožus,

vertybes, interesus, kompetencijas. R. Adamonienės, S. Daukilo, B. Krikščiūno ir kt. (2003) nuomone, kuo tikslesnis individo savęs pažinimas, tuo geriau jis moka gauti bei atsirinkti jam reikšmingą informaciją apie save ir profesijas, vadinasi, didesnė tikimybė, kad jis mokės racionaliai pasirinkti.

Kaip pastebi G. Butkienė, A. Kepalaitė (1996), prasmingas savęs atradimas priklauso nuo didėjančio protinio brendimo laipsnio, savo galių bei talentų tobulėjimo ir pasaulėžiūros plėtotės.

Apibendrinant galima teigti, kad žmogui labai svarbu pažinti save, žinoti savo norus, siekius, prioritetus, stipriąsias ir silpnąsias puses. Savęs pažinimas yra sudėtingas ir daug pastangų reikalaujantis procesas. Tačiau jis yra būtinas, norint tinkamai pasirinkti profesiją.

1. 3. Savęs vertinimo įtaka profesiniam apsisprendimui

Vien savęs pažinimo neužtenka. „*Būtina išmokti tinkamai save vertinti*“, - teigia Ž. Grakauskas, A. Valickas, V. Rosinaitė ir kt. (2007, p. 22). Savęs pažinimą lydinčios emocijos gali tapti savęs vertinimo pagrindu. Anot A. Gumuliauskienės (2001, p. 79), „*savęs suvokimą ir vertinimą galima laikyti pagrindiniu moksleivio asmenybės santykio su savimi rodikliu*“. Savęs vertinimas, priduria E. P. Zambacevičienė, V. Dapkevičienė, I. Stonienė (2007), yra vienas svarbiausių sėkmingos asmenybės raidos veiksnių. Esant sėkmingai asmenybės raidai, tikėtina, lengviau priimti ir karjeros sprendimą. Minėtina, kad tik adekvatus savęs vertinimas gali būti gerų karjeros sprendimų pagrindas (<http://www.ku.lt/naujienos/teminis-nemokamu-seminaru-ciklas-klaipedos-universiteto-studentams-asmenines-karjeros-valdymas/>).

Pasak A. Dildienės (1995), adekvačiai moksleivis save vertina tada, kai įžvelgia savyje gerąsias ir blogąsias savybes, gali realiai įvertinti savo sugebėjimus ir nuopelnus. D. Augienės teigimu (2002), adekvatus savęs vertinimas padeda asmenybei kritiškai pažvelgti į save, derinti savo galimybes bei gebėjimus su šiandieniniu gyvenimu, taip pat kelti realius tikslus bei atsisakyti nepagrįstų siekių ar veiksmų. Tikslinga išsiaiškinti žodžio *adekvatus* reikšmę. Tarptautinių žodžių žodyne jis apibrėžiamas kaip *tolygus, tapatus, visiškai atitinkantis*.

Adekvatų savęs vertinimą iš esmės galima laikyti ir teigiamu savęs vertinimu. „*Teigiamas savęs vertinimas – tai teigiama nuostata savo galimybių ir ateities atžvilgiu. Jis veikia kaip geras karjeros sprendimų priėmimo fonas*“, - pastebi Ž. Grakauskas, A. Valickas, V. Rosinaitė ir kt. (2007, p. 96). Žmogus, vertindamas save teigiamai, mano, jog yra vertas gero gyvenimo ir geros karjeros. Todėl jis nestovi vietoje, ieško, kaip galėtų panaudoti savo turimus privalumus ir įveikti trūkumus. Jis pasitiki savimi. Anot L. Slušnio, D. Šukytės (2014), pasitikėjimas savimi jauniems žmonėms suteikia ryžto siekti tikslų bei įveikti užduotis. R. Žukauskienė (2012) priduria, kad pasitikėdamas savo jėgomis ir sugebėjimais, paauglys gali judėti pilnatviško ir keliančio pasitenkinimą gyvenimo link.

R. Adamonienė, S. Daukila, B. Krikščiūnas ir kt. (2003) pastebi, kad aukštai save vertinantis asmuo pervertina savo gebėjimus, orientuojasi į teises, bet ignoruoja pareigas. Jis turi pretenzijų į aukštas aspiracijas, todėl dažnai patiria diskomfortą dėl, jo nuomone, nepakankamo įvertinimo profesinėje veikloje.

Tuo tarpu žemo savęs vertinimo asmuo, R. Adamonienės, S. Daukilo, B. Krikščiūno ir kt. (2003) nuomone, nepakankamai įvertina savo gebėjimus. Jis orientuojasi į pareigas ir neretai užima žemą socialinį statusą. Toks žmogus nepasitiki savimi, praleidžia aplinkos siūlomas galimybes, niekur nedalyvauja, bijo pralaimėti, nemato išeities iš esamos situacijos. Minėtina, kad žemo statuso asmeniui būdingas noras bendrauti su lyderiais. Jis tiki, kad dėl to pagerės jo statusas, todėl bet kokia kaina „pirkdamas“ savo statusą jis pataikauja lyderiui ir prieš jį žeminasi. Atsiranda sudėtingas bendravimas: lyderis išnaudoja, o aplinkiniai laiko jį padlaižiu.

Apibendrinant galima teigti, kad žmogus, norėdamas sėkmingai veikti, turi vertinti save ne tik adekvačiai, bet ir teigiamai. Kaip pastebi A. Valickas, G. Chomentauskas, E. Dereškevičiūtė (2012), teigiamas savęs vertinimas didina pasitikėjimą savo jėgomis, leidžia suvokti platesnį savo galimybių lauką, žmogus jaučiasi drąsesnis ir kelia sau aukštesnius nei vidutinius karjeros tikslus. Neigiamai save vertinantis žmogus labiau linkęs sureikšminti savo trūkumus, neleidžia kelti sau aukštų karjeros tikslų. Jis įsitikinęs, kad nėra jų vertas.

1. 4. Profesijos pasirinkimas ir karjeros sprendimo priėmimas

Anot E. Alijošiaus (2001), nė vienas žmogus neišvengia tam tikrų sprendimų. Nuspręsti, ką rinktis, yra žmogaus apsisprendimo laisvė. Bet nereiškia, kad tai nesukelia įtampos. Minėtina, kad kuo svarbesni sprendimai, tuo sunkiau apsispręsti. Taip pat labai sunku dėl klaidų kaltinti ne aplinkinius, o save.

V. Stanišauskienės teigimu, karjeros sprendimo priėmimas yra labai atsakingas etapas žmogaus gyvenimo kelyje. N. Petkevičiūtė (2006) taip pat įsitikinusi, kad vienas esminių gyvenimo pasirinkimų yra profesinės karjeros pasirinkimas. Jo svarba milžiniška. Šis pasirinkimas apibrėžia sėkmę arba nesėkmę, darbą ar nedarbą, džiaugsmą ar neviltį. Be to, apsprendžia ekonominį kontekstą.

Profesijos pasirinkimo svarba neabejoja ir D. Augienė (2009, p. 118), kurios nuomone, „*profesijos pasirinkimas priklauso reikšmingiausiems gyvenimo struktūros komponentams, atimantiems didžiausią laiko ir energijos kiekį, turintiems didelę įtaką renkantis kitus gyvenimo aspektus*“. R. Laužackas (2005) atkreipia dėmesį, kad profesijos rinkimasis yra laisvas asmens suartėjimas su konkrečia profesija procesas iki priimant galutinį sprendimą (Augienė, 2009).

L. Ali, B. Graham (2006) įsitikinę, kad karjeros pasirinkimas yra labai asmenišką procesas.

A. Antanaitienė, L. Sajienė (2012) pastebi, kad profesijos rinkimasis yra toks sudėtingas procesas, kad jaunuoliai dažnai priima klaidingus sprendimus.

Anot A. Valicko, G. Chomentausko, E. Dereškevičiūtės (2012, p. 258), „net tada, kai *nieko nesprenžiamo, tai irgi yra sprendimas, kuris reiškia, kad nusprendėme nespręsti*“.

Anot J. Kuprienės, E. Balionytės, G. Tautkevičienės (2008), mokymosi ir karjeros sprendimai nėra lengvi. Jų priėmimą apsunkina didžiuliai su pasirinkimų galimybėmis susiję informacijos srautai, neretai nepakankamos žinios apie save, taip pat sprendimų svarbos keliamas stresas. Bet nuo šio sprendimo, Z. Baltrėnienės, V. Volbekienės (1998) nuomone, labai priklauso esamo ir ypač būsimo gyvenimo kokybė.

A. Valickas, G. Chomentauskas, E. Dereškevičiūtė (2012) pastebi, kad karjeros sprendimų priėmimas yra labai atsakingas procesas. Žmogus, pasirinkdamas vieną iš daugelio galimų karjeros alternatyvų, užkerta (bent jau tam tikram laikui) kelią kitoms.

Anot A. Valicko, V. Rosinaitės, N. Antanaitytės (2008), norint priimti gerą karjeros sprendimą, svarbu turėti žinių apie save ir savo karjeros galimybes. Šių žinių, autorių nuomone, galima pasisemti daug kur: kai ką galima suprasti tiesiog analizuojant save, bendraujant ir stebint tai, kas vyksta pasaulyje.

A. Gumuliauskienė, D. Augienė, L. Bobrova (2002) pripažįsta, kad profesinės veiklos pasirinkimas yra vienas iš sudėtingiausių pasirinkimo bei tinkamo sprendimo priėmimo procesų, todėl patartina prieš priimant sprendimą susipažinti su būsimosios profesijos ar pareigybės sąvoka (paskirtimi, jos pritaikymo sritimis, socialine reikšme ir statusu visuomenėje), įgijimo galimybėmis bei perspektyva ateityje. R. Laužackas taip pat yra įsitikinęs, kad profesijos rinkimasis yra sudėtingas procesas, kuris susideda iš daugelio etapų ir tarpinių sprendimų (Sajienė, 2010).

N. Petkevičiūtė (2006) pastebi, kad daugeliu atveju karjeros sprendimai yra paremti tikėjimu, kad turint tam tikrą specialybę ar dirbant vieną ar kitą darbą, karjera gali suteikti gerų galimybių, reikšmingos patirties ar kitokios naudos. D. Augienė (2009, p. 117) atkreipia dėmesį, kad „*profesija – tai socialinė charakteristika, nurodanti, kokiai socialinei kategorijai žmogus priklauso*“. Tinkamai pasirinkta profesija suteikia galimybę turėti priimtina darbą, būti priskirtam tam tikrai žmonių grupei, taip pat priimti tai grupei būdingas etines normas, įvairias taisykles, principus, vertybes, gyvenimo būdą, stilių.

Pasak N. Petkevičiūtės (2006), profesinis apsisprendimas yra kintantis reiškinys, kuris vyksta visą žmogaus gyvenimą. Jame profesijos pasirinkimas yra tik profesinės karjeros įžanga, užimanti nedidelį laiko tarpą. L. Jovaiša (1999) taip pat teigia, kad profesijos rinkimasis – daugkartinis aktas, ilgalaikis procesas. Apgalvojami įvairūs rinkimosi variantai. Pasitariama su tėvais, mokytojais, psichologais ar kitais žmonėmis, kuriais pasitikima. A. Smailio (2013)

nuomone, prieš pasirenkant profesiją, jaunam žmogui yra būtina su kuo nors pasitarti. Ypač reikalinga tėvų pagalba bei parama, jų patirtis ir įgytos žinios. Tėvams kartais sunku susilaikyti nuo spaudimo. Kaip pastebi E. Jensen (2001), neretai pabrėžiama, kaip svarbu tapti turtingu, žymiu, patraukliu, tokiu, kuriam viskas sekasi. Nereikia pamiršti, kad nerealios viltys demoralizuoja jaunimą. Nuolat akcentuojant, kaip svarbu būti turtingam ir gražiam, daromas didžiulis spaudimas jaunimui. Minėtina, kad geri sprendimai pasiekiami ne pamokymų, o dialogo būdu, kai abi pusės klausosi, ką kalba pašnekovas.

L. Jovaišos (1999) nuomone, labai gerai, jei galima išbandyti save kokiame nors specializuotame darbe. Padirbėjus labiau atsiskleidžia tikrieji interesai, sugebėjimai, perspektyvos ir geriau apsisprendžiama. Nereikia atmesti galimybių, kad tas darbas gali visai nepatikti ar nederėti su žmogaus asmenybe.

G. Petronienė pataria žmogui susivokti, ko jis nori. Širdies balas geriausiai pasufleruoja, kokią profesiją rinktis, bet ne mažiau svarbu žinoti ir savo sugebėjimus bei charakterio bruožus.

Z. Baltrėnienės, V. Volbekienės. (1998, p. 5) teigimu, „*profesijos pasirinkimas – tai apsisprendimas įsiklausius į savo norus ir troškimus, pažinus savo pomėgius bei gebėjimus ir siekimas juos išreikšti gyvenime*“. Šių autorių nuomone, svarbu suderinti šiuos tris dalykus: NORIU – GALIU – REIKIA. Rinktis profesiją rekomenduojama racionaliai bei sistemingai, nepamirštant, kad egzistuoja ir socialiniai veiksniai, be to, gali atsitikti ir neplanuotų dalykų. Žmogui, kuris renkasi profesiją, svarbi informacija apie įvairias specialybes, darbus, kad galėtų argumentuotai atsakyti į šiuos klausimus:

- „*kiek šis ar kitas darbas tenkins mano poreikius?*“;
- „*kiek šis ar kitas darbas atitiktų mano gebėjimus?*“;
- „*kiek ši ar kita specialybė yra reikalinga?*“;
- „*kokios yra pasirinkimo alternatyvos?*“.

R. Kriščiūnaitė, A. Smailys (2011) mano, kad profesijos pasirinkimui svarbu sugebėti apibūdinti save, teisingai save suvokti ir pasitikėti savo galimybėmis.

P. Philips išskiria tris sprendimo priėmimo stilius (Stanišauskienė,):

- **racionalusis**. *Jis apima sisteminį įvertinimą ir loginį apgalvojimą. Asmuo apsvaisto informaciją, prisiima atsakomybę už būsimą sprendimą, numato galimus padarinius.*
- **intuityvusis**. *Akcentuojamas emocinis veiksnys. Pasikliaujama jausmais, fantazijomis, įsivaizdavimais. Atsakomybė už sprendimą prisiimama tuomet, kai jis grįstas „gera savijauta“.*

- **priklausomas.** Šiuo atveju žmogus neprisiima atsakomybės už sprendimą. Ji perkeliama kitiems žmonėms. Apsisprendžiantieji dažnai yra pasyvūs, paveikiami kitų žmonių.

D. Augienės (2002) nuomone, jaunoji karta, prieš pasirinkdama studijų kryptį, turėtų priimti racionalų sprendimą, kuris stiprintų motyvacijos veiksnius.

Apibendrinant galima teigti, kad žmogus yra laisvas pasirinkti profesiją, tačiau pačiam tenka prisiimti visą atsakomybę už savo sprendimus. Nuo šių sprendimų priklauso žmogaus ateitis, jie lemia karjeros sėkmes ar nesėkmes. Kaip teigia L. Ustinavičiūtė, A. Katkonienė, I. Žemaitaitytė (2011), profesijos pasirinkimas ir su tuo susijusių sprendimų priėmimas yra vienas iš paauglio autonomiją skatinančių veiksnių. Sunku tinkamai nuspręsti, kokį gyvenimo kelią pasirinkti bei kam teikti pirmenybę. Tai yra asmenišką, sudėtingą, daug pastangų, įtampos bei streso reikalaujantis procesas, kurį išgyvena kiekvienas žmogus. Tam reikia gerai pažinti save, žinoti karjeros galimybes, įvertinti išorinių veiksnių įtaką, tinkamai atsirinkti ir apdoroti informaciją. Tik tada galima priimti teisingą karjeros sprendimą.

1. 5. Profesinio apsisprendimo veiksniai

Anot L. Sajienės, A. Antanaitienės (2012), profesinis apsisprendimas veikiamas daugelio kintamųjų tarpusavio sąveikos. Kai kurie apima asmens ypatybes, kiti – aplinkos veiksnius.

D. Augienės (2009) nuomone, asmenybė yra tam tikra sistema, jungianti žmogaus psichikos procesus, elgesio bruožus, motyvus, pažinimą ir veiklą unikaliaje darnioje visumoje, kuri išskiria jį iš kitų žmonių. **Asmenybė ir jos bruožai** turi įtakos profesiniam apsisprendimui. Psichologijos žodyne (1993, p. 26) teigiama, kad „*asmenybės bruožai – santykiškai pastovūs, įvairiose situacijose pasikartojantys individo elgesio ypatumai*“.

Anot Grakausko Ž., Valicko A., Rosinaitės V. ir kt. (2007, p. 94), „*asmenybės bruožai – elgesyje pastebimos asmenybės charakteristikos, pasikartojančios keičiantis gyvenimo situacijoms*“. Remiantis jomis galima numatyti žmonių elgesį. Minėtina, kad atskirų žmonių bruožų intensyvumas skiriasi. Viena svarbiausių asmenybės charakteristikų, kurią galima pažinti, skaidant ją į veiksnius – tai *temperamentas*. „*Daugeliui profesijų tinka bet koks temperamentas ar charakteris, tačiau yra tokių veiklos sričių ir profesijų, kur būtini tam tikri charakterio bruožai*“, - teigia D. Augienė (2009, p. 122).

N. Petkevičiūtė (2006) įsitikinusi, kad asmenybės charakteris formuojasi temperamento pagrindu. Jos nuomone (p. 41), „*temperamentas - tai pastovios asmenybės savybės, pasireiškiančios psichinių reiškinių intensyvumu, tempais ir pastovumu*“.

Anot D. Augienės (2009), **intelektas** (protingumas) vaidina svarbų vaidmenį renkantis profesiją. „*Tai gebėjimas mokytis, susivokti naujose situacijose, atskleisti reiškinių ryšius, tai*

gebėjimas prisitaikyti prie kintančių aplinkybių: mokymosi procese, socialiniuose santykiuose, kūryboje ir kt.“ (p. 122). Intelektinis nesubrendimas rinktis profesiją pasireiškia tuo, kad asmuo neįaučia būtinybės atsakingai ir racionaliai galvoti apie savo ateitį, nesugeba analizuoti būsimos profesijos ypatumų, savo galimybių.

D. Augienės (2009) teigimu, profesiniam apsisprendimui įtakos turi ir **polinkiai**. „*Polinkis – tai žmogaus kryptingas vienos ar kitos veiklos pasirinkimas, vidinis asmenybės poreikis tam tikrai konkrečiai veiklai*“ (p. 128). Polinkiai kyla iš žmogui būdingo poreikio veikti. Jie turi stiprų ryšį su gabumais ir dažniausiai yra gabumų plėtotės prielaida. Polinkis skatina asmenį praktiškai veikti, todėl svarbu savo polinkius patikrinti praktinėje veikloje.

L. Jovaiša (1999) atkreipia dėmesį, kad *polinkiai* susiję su *interesais*.

Holandas (1997) **interesus** laiko vienu svarbiausių asmenybės veiksnių, lemiančių profesijos ir karjeros pasirinkimus (Grakauskas, Valickas, Rosinaitė ir kt., 2007). Psichologijos žodyne (1993, p. 121) teigiama, kad „*interesas - susidomėjimas kuo nors, noras tai pažinti*“. Interesai suteikia žmogaus veiklos tikslams kryptį, padeda orientuotis, pažinti naujus faktus.

Kaip teigia L. Jovaiša (1999), interesas paprastai skatina susipažinti su objektu giliau, patenkinti žinojimo, tyrimo poreikį. Ž. Grakausko, A. Valicko, V. Rosinaitės ir kt. (2007) nuomone, svarbiausia interesų savybė ta, kad jie atskleidžia sritis, kuriomis dėl tam tikrų priežasčių individas nuoširdžiai domisi. Interesas – tai bet kas, kas patraukia dėmesį ar sužadina norą sužinoti daugiau. Interesai nukreipia žmogaus veiklą į dominančio objekto kryptimi, taip pat turi teigiamos įtakos mokymuisi. Norint priimti gerą karjeros sprendimą, būtina orientuotis savo interesų gausybėje. Minėtina, kad interesai nesutampa su vertybėmis. Gali būti, kad žmogus domisi veikla, kurios beveik ar visiškai nevertina arba priešingai, t.y. daug labiau vertina tuos dalykus, kuriais domisi mažiau.

Ž. Grakausko, A. Valicko, V. Rosinaitės ir kt. (2007) teigimu, svarbu suvokti skirtumą tarp *interesų* ir *kompetencijų*. Interesai parodo, kas žmogui patinka ar nepatinka, tačiau nieko nepasako apie tai, ką žmogus geba atlikti, kitaip tariant, kam yra kompetentingas. **Kompetencijos** – tai iš esmės žinios, įgūdžiai bei gebėjimai, įgalinantys sėkmingai atlikti tikslingą veiklą. Norint tapti ir būti kompetentingu, reikia turėti tam tikrų žinių, įgūdžių ir gebėjimų. Panašios nuomonės laikosi A. Deltuva, P. Godvadas (2012, p. 16), kurių teigimu, „*kompetencija – tai gebėjimas veikti, susidedantis iš reikalingų žinių, gebėjimų ir nuostatų*“. Psichologijos žodyne (1993) kompetencija apibrėžiama kaip sugebėjimas adekvačiai atlikti įvairią veiklą.

Ž. Grakauskas, A. Valickas, V. Rosinaitė ir kt. (2007) pastebi, kad kiekvienas žmogus yra kompetentingas tam tikrose srityse ir nekompetentingas kitose srityse. Savo kompetencijų ribų žinojimas yra svarbus žingsnis, norint tapti kompetentingesniu. Jei trūksta kažkurios srities kompetencijų, galima dėti pastangas, mokytis ir jas išsiugdyti. Būtina pabrėžti, jog tokių

pastangų sėkmė priklauso nuo konkretaus žmogaus gabumų ir intelekto. Retai pasitaiko, kad žmogus būtų gabus viskam ar labai daug kam. Tokiu atveju jis laikomas talentingu arba genialiu. D. Augienė (2002, p. 6) atkreipia dėmesį, kad „*kompetencija yra pagrindinis reikalavimas žmogui šiuolaikinės karjeros plėtotės kelyje*“.

L. Jovaiša (2011) įsitikinęs, kad kompetencija pradeda rasti bendrojo lavinimo mokykloje stropiai mokantis. Čia įgyjama pirmoji mokslinė ir praktinė kompetencija, išauga būsimojo darbuotojo autoritetas. Pasak V. Stanišauskienės (2004), karjeros kompetencija negali būti baigtinė.

Gebėjimai, D. Augienės (2009) nuomone, suprantami kaip individualios asmenybės savybės, kurios pasireiškia žmogaus veikloje ir sąlygoja jos sėkmę. Gebėjimai yra įgimti, bet jie gali vystytis. Įgimti gebėjimai dar negarantuoja, kad žmogus pasieks aukštų rezultatų tam tikroje srityje. Norint, kad taip būtų, gebėjimus būtina lavinti. Individui labai svarbu pasirinkti norimą veiklos sritį, kurioje galėtų panaudoti savo gebėjimus bei save realizuoti. Tai svarbu renkantis profesiją.

D. Augienės (2009) teigimu, **nuostatos** turi didelę įtaką profesiniam apsisprendimui. Jos yra paremtos vertybių sistema. Asmenybės vertybės pasireiškia per nuostatas. Nuostatos dažniausiai yra patyrimo pasekmė. Jos lemia, kodėl individui vienos profesijos patinka, o kitos – ne. Galima sakyti, kad profesija dažnai pasirenkama vadovaujantis nuostatomis.

Galvojant apie savo ateitį ir renkantis specialybę, didelę reikšmę turi ir **vertybės**. Anot J. Damaševičiūtės (2001), vertybė yra tai, kas žmogui subjektyviai vertinga, nuo ko jis geriau jaučiasi arba kas padeda įgyvendinti tam tikrus poreikius (savarankiškumo, saugumo, kompetencijos, harmonijos ir kt.). D. Augienės (2002, p. 27) nuomone, „*vertybė – tai kokybė, kuri ką nors daro geidžiamesnį*“. Kai žmogus sako, kad jam kažkas yra svarbu ir reikšminga, jis konstatuoja vertybę.

Ž. Grakauskas, A. Valickas, V. Rosinaitė ir kt. (2007) yra įsitikinę, kad būtina atsižvelgti į vertybes ir siekti, jog pasirinkimas derėtų su svarbiausiomis vertybėmis. Tuo tarpu savo vertybių ignoravimas gali lemti tokį sprendimą, kurį vėliau teks taisyti. Jei žmogus aiškiai nesuvokia savo turimų vertybių, jam sunku suprasti, ko jis nori gyvenime, kokia kryptimi reikia eiti bei kas jam geriausiai tiktų. To nežinojimas sudaro prielaidas vadovautis iš išorės primestomis vertybėmis. Tai gali būti tėvų, draugų ar kitų žmonių vertinami dalykai, kurie neretai svetimi tam žmogui, kuriam reikia priimti savo sprendimą.

„*Objektyvi vertybė nuo paprasto reikmens skiriasi tuo, kad ji įgyja pastovią, viliojančią, adoruojamą prasmę*“, - teigia L. Jovaiša (1999, p. 57). Tarptautinių žodžių žodyne nurodoma, kad žodis *adoruoti* reiškia *garbinti, dievinti*. Objektai, įgiję asmenybei vertybinę prasmę, turi didelę atrenkamąją galią, nes nukreipia į save asmenybės sąmonę ir elgesį, atmesdami kitus

objektus. Tuo būdu subjektyvios vertybės sudaro motyvacinį turinį, formuoja naujus interesus, požiūrius, įsitikinimus.

Sveikatos būklė, kaip pastebi D. Augienė (2009) yra labai svarbus veiksnys, sąlygojantis profesinį apsisprendimą. Įvairios ligos, negalios, sutrikimai ar kitos sveikatos priežastys gali turėti didelę reikšmę. Neretai žmonės, kurie turi vienokių ar kitokių sutrikimų, galvoja, jog jie nepajėgs sunkiai mokytis, todėl pasirenka sąlyginai trumpesnę ir greitesnę kelią specialybei įgyti.

Įgimtos **fizinės savybės** sąlygoja asmenybės formavimąsi ir turi įtakos profesijos pasirinkimui. Minėtina, kad tam tikros profesijos reikalauja geros sveikatos, gero fizinio išsivystymo, tam tikro kūno sudėjimo, absoliučios klausos, balso ypatumų ar kitų dalykų.

Išsilavinimo ir karjeros tikslus lemia ir tam tikri įsitikinimai apie moterims ir vyrams tinkamas profesijas. Taigi turi įtakos ir **lytis**. D. Augienė (2009, p. 125) teigia, kad „*lyčių vaidmenys veikia kaip filtrai, per kuriuos perleidžiama nuomonė apie save ir kitus žmones*“. Vaidmenys, siejami su vaikystėje iš tėvų ir aplinkinių perimtais lūkesčiais, yra giliai įsišakniję, jie tampa tam tikromis nuostatomis apie vyrų ir moterų savybes ir gebėjimus. Paprastai moters vaidmuo apibrėžiamas kaip ryšių užmezgimas ir palaikymas. Šis vaidmuo apima bendradarbiavimą, rūpestį, dėmesį kitiems žmonėms, jautrumą. Tuo tarpu vyrų vaidmuo orientuojasi į tikslą ir laimėjimus. Skiriamieji bruožai: drąsa, nepriklausomybė, loginis ir racionalus mąstymas, dominavimas, konkurencija. Apskritai lyčių vaidmenys yra lūkesčiai, kaip turi mąstyti, elgtis, kokia veikla užsiimti moterys ir vyrai. Lyčių vaidmenys rodo laukiamą darbo pasidalijimą tarp lyčių. Šių vaidmenų išmokstama vaikystėje ir socializacijos proceso metu.

Profesinį apsisprendimą neretai lemia tam tikri **poreikiai**: pakeisti aplinką, būti nepriklausomam, greičiau pradėti dirbti ir užsidirbti pinigų. Poreikį galima traktuoti kaip individo būseną, nervinę įtampą, kurią sukelia jo egzistavimui būtinų dalykų stoka. „*Poreikis yra organizmo bet kokio aktyvumo, veiklos akstinas*“, - teigia D. Augienė (p. 129). Minėtina, kad poreikį patenkinus, noras gali praeiti. Nepatartina remtis vien tik poreikiu renkantis profesiją.

Motyvai, anot D. Augienės (2009, p. 129) yra „*profesinės veiklos paskatos, susijusios su profesinių poreikių tenkinimu*“. Jie lemia profesijos pasirinkimą bei veiklą. Minėtina, kad **motyvas** yra veiklos priežastis, kuri susijusi su objektyvių poreikių patenkinimu. Motyvacija suprantama kaip elgesio (veiksmų, veiklos) skatinimo sistema, kurią sukelia įvairūs motyvai. Ji apima: žmogaus poreikius, troškimus ir įsisąmonintus norus, interesus ir polinkius, vertybes, pažiūras ir įsitikinimus. Tuo tarpu psichologai, apibrėždami, kas yra motyvacija, kalba apie du komponentus – energiją ir kryptį. Jie mano, kad motyvacija apima veiksmus, kurie sužadina elgesį norint pasiekti tikslą.

Keletas teiginių, kurie leidžia suvokti motyvacijos reikšmę karjeros pasirinkimui:

- *motyvaciją priimta laikyti visuotinai geru, ugdomu reiškiniu;*

- *motyvacija yra vienas iš veiksnių, kurie sąlygoja asmens veiklos rezultatus;*
- *motyvacija nėra pastovi būseną, todėl ją reikia nuolat veikti;*
- *motyvacija yra priemonė, kuri skatina asmenį veikti.*

„Profesijos rinkimosi motyvacija – hierarchinė motyvų kaita, lemianti kryptingą apsisprendimą ir elgesio strategiją, siekiant galutinio tikslo“, - teigia D. Augienė (2009, p. 130). L. Jovaiša (1999) pastebi, kad profesijos rinkimosi motyvacijoje jausmai bei jų išgyvenimai tam tikroje situacijoje turi didelę patraukiančią arba atstumiančią jėgą.

D. Augienės nuomone (2009), renkantis profesiją, labai didelę reikšmę turi **ketinimai**. Psichologijos žodyne (1993, p. 137) ketinimai apibrėžiami kaip „*sąmoningas žmogaus siekimas atlikti veiksmą pagal numatytą programą ir gauti pageidaujimą rezultatą*“. Ketinimas, teigiama žodyne, yra funkcinis psichikos darinys, kuris atsiranda numačius tikslą ir kurio esminis komponentas - priemonių tikslui pasiekti rinkimasis.

L. Jovaiša (1999) atkreipia dėmesį, kad ketinimuose glūdi teigiama nuostata kokios nors profesijos atžvilgiu, o taip pat ir lūkestis, kad toje profesijoje bus galima realizuoti savąjį Aš. Ketinimo realizavimo galimybės neretai išgyvenamos kaip rizika. Sumažėjus rizikos nuojuotai, ketinimai tampa rinkimosi motyvu.

Amžius. Anot L. Jovaišos (1999), vieni individai anksti nusprendžia, kuo nori būti, o kitiems reikia laiko. Profesinę sambrandą lemiantys veiksniai:

- *fiziniai* (kūno išsivystymas, fizinė ir psichinė sveikata);
- *psichiniai* (charakterio kokybė);
- *socialiniai* (tėvai, aplinka);
- *ekonominiai* (ekonominė situacija);
- *kultūriniai* (bendrasis, dorovinis auklėjimas);
- *dvasiniai* (nenykstančios vertybės).

Socialinio gyvenimo realybė, L. Jovaišos nuomone (1999), reikalauja iš jaunimo anksti suvokti savo pašaukimą. Jo nuomone, **pašaukimas** orientuoja žmogų į profesiją. Psichologinę jo struktūrą ir esmę galima nusakyti taip: pašaukimas yra veiklos motyvacinių, potencialių asmenybės bruožų derinys, kuris lemia jos darbinio gyvenimo kokybę ir prasmę.

Anot B. Pociūtės (2010), profesinis pašaukimas yra viena iš sudėtingiausiai apibrėžiamų sąvokų.

S. Gudelis pašaukimą apibūdina kaip patį aukščiausią ir ryškiausią profesinio kryptingumo pasireiškimo laipsnį (Danilevičius, 2008). J. Vabalas – Gudaitis akcentavo pašaukimo atradimo svarbą asmenybės saviraiškos raidai (Danilevičius, 2008). K. Pukelis akcentuoja glaudų pašaukimo ryšį su žmogaus prigimtimi (Danilevičius, 2008). R. Laužacko nuomone, pašaukimas yra vidinių charakteristikų (motyvų, nuostatų, charakterio ypatybių) nulemtas žmogaus santykis

su tam tikra veikla (profesija). Pašaukimas susiformuoja dėl išorinių veiksnių įtakos ir pasireiškia kaip tam tikras įsitikinimas ar pareigos jausmas (Danilevičius, 2008).

LKŽe teigiama, kad pašaukimas yra *polinkis, patraukimas į kokį darbą, profesiją*.

D. Augienė (2002) atkreipia dėmesį, kad labai svarbu tinkamumo tam darbui jautimas: potencijos (*intelektiniai ir praktiniai gebėjimai*), charakterio savybės (*aktyvumas, kruopštumas, iniciatyvumas ir pan.*), polinkis į tam tikrą veiklą, kurioje žmogus išvelgia gyvenimo prasmę bei savo galias sėkmingai dirbti. Renkantis karjeros kelią patariama klausyti savo širdies balso.

„Pašaukimas – lemiamas profesijos rinkimosi motyvas“, - teigia L. Jovaiša (1999, p. 80). Kai kurie vyresnių klasių mokiniai jau žino, kuo bus, baigę mokyklą. Jeigu gerai mokosi, jiems nekyla jokių problemų. Kitiems reikia nemažai laiko, kol nusprendžia, kokį gyvenimo kelią pasirinkti. Tai pastebi ir A. Gučas, kurio nuomone, esama didelių pašaukimo brandimo skirtumų, nes vieni anksčiau, o kiti vėliau „išgirsta savo pašaukimo balsą“ (D. Augienė, 2002). Taip pat A. Gučas priduria, kad darbas su pašaukimu teikia džiaugsmą (R. Kriščiūnaitė, A. Smailys, 2011).

Anot D. Augienės (2009), **šeima** gali daryti tiek teigiamą, tiek neigiamą įtaką. Šeima yra pagrindinis socializacijos veiksnys. Kaip teigia V. Lepeškienė (1996), būtent tėvai suformuoja pagrindinę erdvę, kurioje moksleivis auga, bręsta ir tobulėja. Šiai minčiai pritaria ir J. Pikūnas, A. Palujanskienė (2000, p. 16), kurių manymu, „*asmenybės vystymasis labai priklauso nuo tėvų, nes jie sudaro svarbiausią vaiko aplinkos dalį*“. Šeima sąlygoja ir profesijos pasirinkimą. Joje susipažįstama su vaidmenų modeliais, aptiriamos galimybės, kaupiama patirtis, teikiama parama, pabrėžiamos šeimos tradicijos, diegiama vertybių sistema. Vaikas kaupia žinias apie pasaulį. Mėgdžioja suaugusiuosius, perima jų santykius, formuoja savo elgesio būdą.

Pasak D. Augienės (2009), susidarius netinkamoms sąlygoms, vaikas gali įgyti ribotą savo galimybių įsivaizdavimą. „*Susiformavęs vaikystėje požiūris į save ir savo galimybes yra toks tvirtas, jog žmogus gali nugyventi visą gyvenimą, realizuodamas šią primestą elgesio programą*“ (p. 134). L. Ustinavičiūtė, A. Katkonienė, I. Žemaitaitytė (2011) taip pat atkreipia dėmesį, kad didelę reikšmę paauglio profesinio tapatumo formavimuisi turi artimos aplinkos, o ypač šeimos, parama renkantis profesiją.

Draugai taip pat gali lemti profesijos pasirinkimą. L. Jovaiša (2011) pastebi, kad mokiniai konsultuojasi tarpusavyje. Minėtina, kad draugų patarimai turi didelį poveikį. Renkamasi draugiškumo motyvais.

Švietimas užtikrina demokratėjimą, saugumą, išplečia asmens pažinimo ir profesinių gebėjimų galimybes, todėl yra vienas svarbiausių žmogaus profesinės karjeros raidos aspektų. Svarbu pabrėžti, kad žmogaus tinkamumą darbui lemia:

- *jo įgūdžių įvairovė ir universalumas;*
- *kvalifikacija,*

- kompetencijos,
- atvirumas platesnei veiklos sričiai.

Profesinį apsisprendimą sąlygoja **šalies ir pasaulinės ekonomikos pokyčiai**. Pasak D. Augienės (2009), jie išryškina tam tikrų profesijų poreikio išaugimą, sumažėjimą, nedarbą. „*Ekonomika – tai tam tikros šalies arba teritorijos ūkinės veiklos visuma, lemianti visuomenės galimybes*“ (p. 123).

Darbo vietų nekurianti ekonomikos plėtra – skaudi pasaulio problema. Nedarbas meta iššūkį žmogaus socialinei raidai daugelyje valstybių, nepaisant to, ar jos turtingos, ar ne. Visuomenės ekonominė padėtis gali lemti karjeros pasirinkimą. Nuo jos priklauso finansiniai ir socialiniai ištekliai, galimybė tobulėti, vertybių sistema.

Globalizacijos procesas, anot D. Augienės (2009), vieniems žmonėms atveria dideles karjeros pasirinkimo galimybes, tuo tarpu kitiems jas apriboja, sukuria naujus pavojus žmogaus saugumui tiek turtingose, tiek vargingose šalyse.

Politikos ir kultūros globalizacija, D. Augienės (2009) nuomone, taip pat lemia profesijų pasirinkimą. Politiniai įvykiai vienoje vietovėse turi įtakos įvykiams kitose vietose, tolimose valstybėse. Mažėja politinių sienų vaidmuo, didėja tarptautinių nevyriausybinė organizacijų vaidmuo. Šios organizacijos siekia dalyvauti valstybių gyvenime. Todėl profesijoms vis daugiau įtakos turi tarptautiniai politiniai įvykiai.

Darbo rinkos pokyčiai ir poreikiai daro įtaką profesijos pasirinkimui. Pasak R. Laužacko, „*darbo rinka – tai darbo vietų paklausos (visų, kuriose dirbama, taip pat laisvų, neužimtų) ir pasiūlos (konkrečias kvalifikacijas turinčių ir dirbančių, taip pat darbo ieškančių žmonių) santykių visuma*“ (Augienė, 2009, p. 135).

Anot D. Augienės (2009), galima teigti, kad bendriausia prasme darbo rinka reiškia darbo jėgos pardavimo ir pirkimo ekonominių santykių visumą, kurioje formuojasi darbo paklausa, pasiūla bei kaina – darbo užmokestis. Minėtina, kad darbo rinkos pokyčiai yra staigūs ir sunkiai prognozuojami. Renkantis profesiją būtina juos sekti, domėtis darbo rinkos tyrimų prognozėmis, taip pat numatyti galimos profesijos poreikį.

Geografinė padėtis bei įvairūs gamtos procesai, D. Augienė (2009) pastebi, turi įtakos profesiniam apsisprendimui. Žemės drebėjimai, sausros, potvyniai gali sukelti socialines permainas, pokyčius žmonių veikloje. Gamtos išteklių atradimas sąlygoja gyventojų migraciją, miestų augimą. Tikėtina, kad gali atsirasti naujos profesijos, perspektyvios veiklos kryptys. Geografinė vieta gali būti lemtingas faktorius renkantis profesiją.

1. 6. Ugdymas karjerai

A. Adler (2008) teigimu, mokykla yra tam tikra institucija, kurios neaplenkia nė vienas vaikas. A. Petruolytė (2012) atkreipia dėmesį, kad paaugliai sudaro didžiausią mokyklos bendruomenės grupę. „*Paauglystės amžius glaudžiai susijęs su paauglio mokymusi dalykinėje bendrojo lavinimo mokyklos sistemoje*“, - teigia L. Jovaiša (2011, p. 45). Mokymasis mokykloje, pasak jo, veda į platesnį tikrovės ir gyvenimo pažinimą.

V. Stanišauskienės (2004) nuomone, bendrojo lavinimo mokyklai, kuri prisiima jauno žmogaus ugdymo misiją, tenka ir jo rengimo karjerai uždavinys.

B. Pociūtės nuomone (2010), mokėti rinktis ir priimti sprendimus tiek asmeniniame gyvenime, tiek profesinėje veikloje tampa svarbiausiais gebėjimais, kurie turi būti ugdomi mokykloje bei profesinio orientavimo sistemoje.

V. Stanišauskienės, A. Naseckaitės (2012) įsitikinimu, ugdymas karjerai bendrojo ugdymo mokykloje yra integrali bendrojo ugdymo dalis. Jos ugdomasis poveikis jaunuoliams turės reikšmės visam gyvenimui: įgytas žinias, išsiugdytus gebėjimus, gautą patirtį mokiniai pritaikys savo karjeros kelyje tiek artimiausiais, tiek tolesniais jo etapais.

Anot K. Pukelio, ugdymas karjerai – sistemingas švietimo institucijų, tėvų ir kitų socialinių dalininkų bendradarbiavimas, siekiant padėti asmeniui įgyti žinias ir mokėjimus, kurie leistų jam/jai priimti realistišką ir perspektyvų karjeros plėtotės sprendimą. Autorius apibrėžia *ugdymą karjerai* kaip mokymą nuolat projektuoti savo profesinę karjerą nuolatinių darbo rinkos pokyčių kontekste, jaunų žmonių mokymą priimti teisingą profesinį apsisprendimą dar mokykliniais metais (Sokolova, Stanišauskienė, 2007). Pasak A. Sokolovos, V. Stanišauskienės (2007), ugdymas karjerai – tai sistemingas ir kryptingas procesas, kuriuo mokiniui padedama pasirinkti profesiją ir įgyti karjeros projektavimo gebėjimų.

Kaip teigia N. Šedžiuvienė, L. Urbonienė (2008), ugdymas karjerai yra mokymas įgyti ir panaudoti asmenines nuostatas, žinias ir gebėjimus, kad profesinė veikla būtų prasminga, produktyvi ir teikianti pasitenkinimą.

Anot A. Antanaitienės, L. Sajienės (2012), labai svarbu padėti mokiniams pasirinkti kuo adekvatesnę jų asmenybei ir poreikiams profesiją, t. y. priimti optimalų profesinį apsisprendimą. V. Mackūno, D. Pugevičienės (2005) nuomone, profesinis apsisprendimas yra toks apsisprendimas, kai asmeniui pavyksta sujungti į prasmingą visumą bendrą darbo pasaulio ir savęs supratimą, savo norus ir polinkius suderinti su profesiniais reikalavimais (Antanaitienė, Sajinė, 2012).

„Bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių ugdymo karjerai modelyje“ (p. 8) nurodomas **ugdymo karjerai tikslas** yra „*sudaryti sąlygas visiems mokiniams ugdytis karjeros kompetencijas (žinias, gebėjimus ir nuostatas apie save, mokymosi, saviraiškos*

ir darbo galimybes, karjeros sprendimų priėmimą, karjeros planavimą, derinimą su kitomis gyvenimo sritimis ir realizavimą), kurios yra svarbios norint sėkmingai pasirinkti mokymosi kryptį, profesiją ar darbo veiklą, pereiti iš mokymo aplinkos į darbo aplinką, taip pat tolesnei profesinei raidai ir mokymuisi“.

„Bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių ugdymo karjerai modelyje“ pateikiami šie **ugdymo karjerai uždaviniai** bendrojo ugdymo mokykloje:

- *skatinti mokinius pažinti savo asmenybės savybes, interesus, gabumus, įgūdžius bei jų sąsajas su karjera;*
- *plėtoti darbo galimybių, darbo pasaulio bei profesijų įvairovės ir kaitos supratimą;*
- *ugdyti pozityvią nuostatą mokymosi ir darbo/karjeros atžvilgiu;*
- *skatinti gebėjimus sieti savo mokymosi rezultatus, kompetencijas, gabumus su karjeros pasirinkimais;*
- *išugdyti gebėjimus kelti gyvenimo ir karjeros tikslus bei priimti karjeros sprendimus.*

Apibendrinant galima teigti, kad ugdymas karjerai yra sistemingas ir kryptingas procesas, kuriuo mokiniui padedami pasirinkti savo profesinį kelią. Tai taip pat mokymas įgyti ir panaudoti asmenines žinias, kad profesinė veikla būtų prasminga ir teiktų asmeniui pasitenkinimą. Ugdyme karjerai procese svarbūs profesinio informavimo ir konsultavimo elementai.

1. 7. Profesinis informavimas ir konsultavimas

D. Augienės (2009) nuomone, svarbus ugdymo uždavinys - parengti jaunimą racionaliam profesijos rinkimosi sprendimui. Jaunas žmogus renka informaciją apie jį dominančią profesiją. Tam padeda profesinis informavimas. Jo paskirtis – „*suteikti augančiai kartai informaciją apie profesijų pasaulį, padaryti ją prieinamą, sudarant sąlygas priimti racionalius profesijos rinkimosi ir karjeros projektavimo sprendimus, derinant saviraiškos ir individualius asmenybės tobulėjimo poreikius su darbo rinkos reikalavimais*“ (p. 104).

L. Jovaiša (1999) pastebi, kad kai kuriems asmenims pavyksta sėkmingai išsirinkti profesiją be niekieno pagalbos, tuo tarpu kitiems pagalba yra būtina. Informacija besirenkančiajam reikalinga iš visų veiklos, bendravimo, santykių sričių, kad būtų aišku, kaip apsispręsti ir kur eiti. Tokią informaciją pirmiausia jam turi teikti tėvai, mokykla, specialistai, specialios informavimo, konsultavimo institucijos.

Kaip teigia D. Augienė (2009), vienas svarbiausių profesinio informavimo tikslų – atskleisti kiekvienos profesijos privalumus ir trūkumus. Tai yra psichologiniai, medicininiai, fiziologiniai reikalavimai, keliami tos profesijos atstovams, taip pat socialinės ir ekonominės darbo sąlygos ir rezultatai.

„Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų apraše“ (2005) pateikiami šie **profesinio informavimo uždaviniai**:

- *teikti informaciją apie švietimo sistemą, priėmimo sąlygas ir specialybes, kurių galima mokytis profesinėse ir aukštosiose mokyklose;*
- *informuoti ir patarti dėl profilinio mokymosi, specialybių, kvalifikacinių ir profesijų sąsajų;*
- *teikti informaciją apie kvalifikacijas, kvalifikacijos įgijimo, tobulinimo ir persikvalifikavimo galimybes bei tvarką;*
- *teikti informaciją apie profesijas, darbo rinką bei jos prognozes;*
- *teikti informaciją apie profesinės karjeros galimybes.*

Anot Ž. Grakausko, A. Valicko, V. Rosinaitės ir kt. (2007), žinios apie karjeros galimybes – tai žinios apie tai, kas susiję su mokymosi ir darbu: mokymosi būdus, mokymosi institucijas, galimus darbdavius, darbo rinkos kaitos tendencijas. A. Akudovičiūtė, J. Bučaitė, Ž. Grakauskas ir kt. (2007) pastebi, kad žinių apie darbo pasaulį trūkumas siejasi su informacijos apie galimybes rinktis trūkumu.

D. Augienės (2009) teigimu, svarbi informavimo funkcija yra prieinamumas. Profesinis informavimas turi būti nuolat teikiama ir visiems prieinama paslauga, kuri sudaro sąlygas priimti racionalius sprendimus, susijusius su profesijos pasirinkimu ir karjeros planavimu. „*Profesinio informavimo prieinamumą Lietuvoje užtikrina profesinio informavimo sistema, kurią sudaro profesinį informavimą įgyvendinančios įstaigos ir jose dirbantys profesinio informavimo specialistai, teikiantys paslaugas profesinio informavimo tikslinėms grupėms*“, - teigia D. Augienė (2009, p. 106).

A. Petrulytės (2012) nuomone, profesionali konsultacija karjeros klausimais gali padėti tyrinėjimų etape esantiems paaugliams. Tos pačios nuomonės laikosi ir A. Valickas, G. Chomentauskas, E. Dereškevičiūtė (2012), kurių teigimu, visada galima pasikonsultuoti su karjeros konsultantu arba psichologu, jei vienam sunku rasti atsakymus į rūpimus klausimus.

Psichologijos žodyne (1993, p. 223) teigiama, kad „*profesinis konsultavimas – pagalba žmogui, kuris renkasi arba keičia profesiją*“. L. Jovaiša (1999) profesinį konsultavimą apibūdina kaip pagalbą visapusiškai ir darniai profesinei jaunos (ir suaugusiojo) asmenybės raidai. Anot jo, (2011, p. 422) „*profesinis konsultavimas – tai vadovavimas profesijos rinkimuisi siekiant, kad asmuo galėtų tinkamai panaudoti visas jėgas mokydamasis profesijos ir dirbdamas*“. Konsultuojant remiamasi tomis jėgomis.

L. Jovaišos (2011) nuomone, konsultavimo tikslas – palengvinti spręsti problemą. Kartais pakanka suteikti reikiamą informaciją apie profesinio mokymo įstaigas, profesijas, darbo vietas, apie jį patį, jo gebėjimus, polinkius, sveikatą, taip pat galimybes mokytis bei įsidarbinti. O

kartais reikia padėti geriau save pažinti, įveikti tas priežastis, kurios kelia problemų ar sudaro sunkumų mokytis, bendrauti su kitais žmonėmis. Konsultacija yra pagalbos individui sistema, kuri padeda priimti rinkimosi sprendimus. Konsultuojant neprimetama konsultanto nuomonė, konsultuojamasis neįpareigojamas. Galutinį sprendimą priima pats asmuo.

Pasak D. Brown (2007), karjeros konsultavimas yra paslauga, teikiama klientui ar klientams, turintiems su karjeros pasirinkimu susijusių problemų. S. D. Brown ir R. W. Lent (2005) nuomone, karjeros konsultavimo procesas turėtų būti nuosekliai ir sąmoningai numatytas visiems paaugliams, atsižvelgiant į jų poreikius ir aplinkybes.

L. Jovaiša (2011) atkreipia dėmesį, kad profesinis konsultavimas yra ilgas procesas. Ilgai renkama profesija. Jis pastebi, kad jau ikimokykliniame ir jaunesniajame mokykliniame amžiuje daromi profesijos rinkimosi mini sprendimai. Vėliau jie keičiami, kol iš tikrųjų apsisprendžiama. Efektyvus konsultavimas įmanomas tik šiomis sąlygomis:

- *išsiaiškinus besirenkančio problemos esmę, priežastis bei svarbą;*
- *visapusiškai supratus asmenybę;*
- *gerai susipažinus su profesijomis ir jų visuomeniniu poreikiu;*
- *įvertinus savo kompetencijų konkrečios problemos atveju;*
- *išmanant konsultavimo metodiką.*

Vadinasi, konsultantas turėtų būti pasirengęs. Jam svarbu objektyviai pažinti ir vertinti besirenkantįjį. Tuo tarpu tėvų, kitų giminaičių konsultacija grindžiama jų siekais bei gyvenimo patirtimi. Ji taip pat turi įtakos jaunuoliams ir būna taiklesnė nei bendraamžių konsultacija. Įvairūs specialistai yra kompetentingi teikti patarimus. Mokytojai, žinodami savo mokinių gebėjimus, polinkius, taip pat gali vadovauti apsisprendimui. Ypač kvalifikuotas konsultacijas teikia specialiai pasirengę asmenys, kurie dirba profesinio konsultavimo institucijose.

„Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų apraše“ (2005) pateikiami šie **profesinio konsultavimo uždaviniai**:

- *teikti rekomendacijas, individualias ir grupines profesinio tinkamumo konsultacijas, analizuoti ir įvertinti individualias galimybes įgyti kvalifikaciją, padėti priimti motyvuotą sprendimą dėl asmens tinkamumo atitinkamai profesijos sričiai;*
- *vykdyti specializuotas programas asmenims, nepasirengusiems darbo rinkai, skatinant jų motyvaciją aktyviai ieškoti darbo ar mokytis, lavinti įgūdžius, padedančius įveikti sunkumus, kylančius susidūrus su naujais darbo rinkos reikalavimais;*
- *konsultuoti įsidarbinimo ir kitais darbo rinkos klausimais (darbo jėgos paklausa ir pasiūla bei kt.);*

- *teikti informaciją apie profesijas bei specialybes, kvalifikacijas, kvalifikacijos įgijimo, tobulinimo ir persikvalifikavimo galimybes.*

Remiantis „Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų aprašu“ (2005), profesinio informavimo ir konsultavimo veiklą šalyje koordinuoja *Profesinio orientavimo taryba*, kurią sudaro Švietimo ir mokslo ministras ir Socialinės apsaugos ir darbo ministras.

Už profesinį informavimą ir konsultavimą Lietuvoje atsako ir jį vykdo šios institucijos:

- *Švietimo ir mokslo ministerija;*
- *Socialinės apsaugos ir darbo ministerija;*
- *Respublikiniai moksleivių techninės kūrybos rūmai;*
- *Miestų ir rajonų savivaldybės;*
- *Lietuvos darbo birža;*
- *Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba;*
- *Švietimo informacinių technologijų centras;*
- *Bendrojo lavinimo mokyklos;*
- *Profesinės mokyklos;*
- *Aukštosios mokyklos (universitetai, kolegijos);*
- *Kitos valstybinės ir privačios profesinio informavimo veiklą vykdančios institucijos.*

Apibendrinant galima teigti, kad profesinis informavimas ir konsultavimas turi būti visiems prieinamas. Tai labai svarbu tiems, kurie nori priimti teisingą karjeros sprendimą. Mokiniam tai ypač aktualu. Jie turėtų nuspręsti objektyviai ir nepasiduoti kitų įtakai. Profesijos pasirinkimo klausimais geriausiai gali padėti specialiai pasirengę asmenys. Tačiau apsispręsti dėl savo ateities turi pats asmuo, konsultantas negali nuspręsti už jį.

2. 9-10 KL. MOKINIŲ PROFESINIO APSISPRENDIMO VEIKSNIŲ TYRIMO ANALIZĖ

2. 1. Tyrimo metodologija

Tyrimo metodologija grindžiama **asmenybės ir profesijos atitikimo (bruožų ir faktorių) teorija**. Anot R. Kučinskienės (2003), ši teorija koncentruojama į profesijos pasirinkimą, kuris yra labai svarbus karjeros vystymo procese. Tai lyg atspirties taškas žmogaus karjeros kelyje. Minėtina, kad nuo pasirinktos profesijos priklauso ankstyvoji (pradinė) karjeros pakopa, kuri turi įtakos tolesnei karjeros raidai. Nuo profesijos pasirinkimo tinkamumo priklauso karjeros galimybės, sėkmė, pasitenkinimas ja bei savo gyvenimu.

Remiantis šia teorija, profesijos vystymą lemia daug tarpusavyje sąveikaujančių asmenybės bruožų ir aplinkos veiksnių. Vienų ar kitų veiksnių dominavimas renkantis profesiją priklauso nuo paties individo. Vieni individai yra labiau veikiami vienu, kiti – kitų veiksnių.

Taip pat remtasi **socialinių mokslų teorija**, kuri teigia, kad karjeros pasirinkimas yra aplinkos (namų, mokyklos, visuomenės) ir mokymosi iš aplinkos patirties produktas. Individai gali aplinką veikti taip, kaip aplinka veikia juos. Aplinka turi didelę įtaką žmonių požiūriui į save ir savo ateitį. Praeities ir dabarties aplinka sąlygoja karjeros pasirinkimą. Praeities aplinka apima šeimą, socialinę padėtį, pajamas. Dabarties aplinka ekonominį, politinį, kultūrinį klimatą, kuriame žmogus gyvena (N. Petkevičiūtė, 2006).

Tyrimo metodologija taip pat grindžiama **humanistinės asmenybės teorija**. Šios teorijos atstovai teigia, kad humanizmas yra istoriškai kintanti pažiūrų sistema, pripažįstanti pagarbą žmogaus orumui, jo teisėms į laisvę ir lygybę. Svarbu pabrėžti, kad profesinis informavimas turi būti visiems prieinamas. Prieinamumo principas numato galimybę asmenybei pasirinkti profesiją pagal asmeninius poreikius ir interesus.

2. 2. Tyrimo demografinė statistika

Pateikiama demografinė statistika.

1 lentelė. Demografinė statistika (N=115)

9 klasėje	10 klasėje	Merginos	Vaikinai	Mieste	Kaime
59/51%	56/49%	44/38%	71/62%	22/19%	93/81%

Tyrimo dalyvavo 115 mokinių: 59 9 kl. mokiniai (51 proc.) ir 56 10 kl. mokiniai (49 proc.). Vaikinai sudaro didesnę dalį. Jų yra 71 (62 proc.), merginų – 44 (38 proc.). 93 respondentai (81 proc.) gyvena kaime, 22 (19 proc.) gyvena mieste. Respondentų amžius – 15-16 metų.

Pateikiami tėvų išsilavinimo duomenys.

2 lentelė. Tėvų išsilavinimas

Tėvų išsilavinimas	Mamos (N=115)	Tėčio (N=111)
Pradinis	1/0,9%	1/0,9%
Pagrindinis	14/12,8%	5/4,5%
Vidurinis	18/15,7%	15/13,5%
Profesinis	33/28,7%	40/36%
Aukštesnysis	7/6%	8/7,2%
Aukštasis	10/8,7%	2/1,8%
Nežinau	32/27,8%	40/36%

Visi respondentai (100 proc.) turi mamą, tuo tarpu tėvą turi 96,5 proc. respondentų.

Pastebėta, kad aukštąjį išsilavinimą turi 8,7 proc. mamų ir 1,8 proc. tėvų, todėl netikslinga lyginti šiuo aspektu.

Vyrauja profesinis abiejų tėvų išsilavinimas. Šį išsilavinimą įgijo 28,7 proc. mamų ir 36 proc. tėvų.

Minėtina, kad mokiniai nežino savo tėvų išsilavinimo. 27, 8 proc. mokinių nežino mamų ir 36 proc. nežino tėvų išsilavinimo. Galima daryti prielaidą, kad tėvai su vaikais mažai kalba apie savo profesinę patirtį.

2. 3. Tyrimo metodika ir organizavimas

Duomenų rinkimas. Remiantis mokslinės literatūros analize, sudaryta anketa. Prieš tyrimą gautas respondentų žodinis sutikimas į anketos klausimus atsakyta savanoriškai. Užtikrintas tyrimo anonimiškumas. Nenurodomas vardas ir pavardė.

Taikyti šie metodai:

1. **Teoriniai:** mokslinės literatūros studijavimas ir analizavimas, lyginimas bei apibendrinimas.
2. **Empiriniai:** tyrimui atlikti naudotas kiekybinis tyrimo metodas. Atlikta anketinė anoniminė apklausa.

Duomenų apdorojimas/analizė. Duomenys apdoroti Microsoft Office Excel 2003 kompiuterine programa.

Duomenys sisteminami ir atliekama lyginamoji analizė. Lyginami 9-10 kl. mokinių atsakymai. Taip pat lyginami merginų ir vaikinų atsakymai.

Tyrimo procedūra. Tyrimas atliktas 2015 m. gruodžio mėnesį šiose pagrindinėse Kelmės miesto ir rajono mokyklose:

- Kelmės „Aukuro“ pagrindinė mokykla;
- Kelmės rajono Mockaičių pagrindinė mokykla;
- Kelmės rajono Vaiguvos Vlodo Šimkaus pagrindinė mokykla;

- Kelmės rajono Liolių pagrindinė mokykla;
- Kelmės rajono Maironių pagrindinė mokykla;
- Kelmės rajono Elvyravos pagrindinė mokykla;
- Kelmės rajono Vidsodžio pagrindinė mokykla.

Anketa sudaryta iš 11 uždaro tipo klausimų. Taip pat sudaryta galimybė parašyti savo variantą.

Demografinis blokas skirtas išsiaiškinti tiriamųjų lytį, klasę, kurioje šiuo metu mokosi, gyvenamą vietą, tėvų išsilavinimą.

2-3 kl. siekiama išsiaiškinti mokinių planus, baigus pagrindinę mokyklą bei kokios yra mokymosi gimnazijoje ir profesinėje mokykloje priežastys.

4 kl. skirtas sužinoti, ar mokiniai pasirinko būsimą profesiją.

5-7 kl. siekiama išsiaiškinti: kokia informacija apie norimą įgyti profesiją domina, kokių asmenų nuomonė svarbi bei kokie veiksniai sąlygoja profesijos pasirinkimą. Respondentas turi įvertinti kiekvieną teiginį, pasirinkdamas vieną iš trijų galimų variantų: „svarbu“, „iš dalies svarbu“, „nesvarbu“.

8-9 kl. siekiama sužinoti mokinių vertybes. Respondentas turi įvertinti kiekvieną teiginį, pasirinkdamas vieną iš trijų galimų variantų: „svarbu“, „iš dalies svarbu“, „nesvarbu“.

10 kl. siekiama sužinoti, kas svarbu, norint tinkamai pasirinkti profesiją. Tiriamasis turi įvertinti kiekvieną teiginį, pasirinkdamas vieną iš trijų galimų variantų: „svarbu“, „iš dalies svarbu“, „nesvarbu“.

11 kl. skirtas išsiaiškinti, su kokiomis profesijos pasirinkimo problemomis susiduriama. Respondentas turi įvertinti kiekvieną teiginį, pasirinkdamas vieną iš trijų galimų variantų: „svarbu“, „iš dalies svarbu“, „nesvarbu“.

Tyrimo imtis. Tyrimas atliktas visose Kelmės miesto ir rajono pagrindinėse mokyklose. Iš viso tyrime dalyvavo 7 mokyklos. Jose mokosi 128 mokiniai. Apklausta 115 mokinių:

44 9 kl. mokiniai ir 56 10 kl. mokiniai;

44 merginos ir 71 vaikinai.

Respondentų amžius – 15-16 metų.

Tyrimo etapai:

1. Išanalizuota mokslinė literatūra;
2. Sudaryta anketa tyrimui;
3. Atlikta anketinė anoniminė apklausa;
4. Duomenų analizė;
5. Išvadų pateikimas;
6. Rekomendacijų pateikimas;

7. Diskusijos pateikimas.

Tyrimo kokybė. Respondentams pateikta anoniminė tyrimo anketa, todėl galima teigti, kad rezultatai yra realūs. Respondentams nedaryta įtaka. Į anketos klausimus atsakyta savanoriškai ir savarankiškai. Tyrimas atliktas visose Kelmės miesto ir rajonuose mokyklose. Tyrime dalyvavo 115 mokinių iš 128, todėl tyrimas yra reprezentatyvus.

2. 4. Tyrimo rezultatų analizė

2. 4. 1. 9-10 kl. mokinių profesinio apsisprendimo veiksmų tyrimo analizė

Atlikus tyrimą, išsiaiškinti 9-10 kl. mokinių planai, baigus pagrindinę mokyklą.

3 lentelė. 9-10 kl. mokinių planai, baigus pagrindinę mokyklą

Teiginiai	9 kl. mok. (N=59)	10 kl. mok. (N=56)
Mokysiuosi gimnazijoje	19/32,2%	29/51,8%
Mokysiuosi profesinėje mokykloje	38/64,4%	27/48,2%
Dirbsiu	1/1,7%	-
Kita (<i>neapsisprendžiau</i>)	1/1,7%	-

Didžioji dalis 9 kl. mokinių (64,4 proc.) planuoja mokytis profesinėje mokykloje, 32,2 proc. – gimnazijoje, 1,7 proc. – nesimokys, tik dirbs. Neapsisprendusių – taip pat 1,7 proc. Tuo tarpu 51,8 proc. 10 kl. mokinių planuoja mokytis gimnazijoje, 48,2 proc. – profesinėje mokykloje. Galima teigti, kad mokiniai galvoja apie savo profesinę ateitį, žino savo planus.

Taip pat išsiaiškinta, kokios priežastys skatina mokytis gimnazijoje ir profesinėje mokykloje.

4 lentelė. 9-10 kl. mokinių mokymosi gimnazijoje priežastys

Teiginiai	9 kl. mok. (N=19)	10 kl. mok. (N=29)
Noriu įgyti gerą išsilavinimą	16/84,2%	26/86,7%
Planuoju studijuoti kolegijoje	3/15,8%	5/17,2%
Planuoju studijuoti universitete	7/36,8%	9/31%
Aukšti mano mokymosi rezultatai	1/5,3%	5/17,2%
Tėvai liepia	2/10,5%	6/20,7%
Ten mokysis draugai	2/10,5%	4/13,8%
Gimnazija netoli namų	1/5,3%	3/10,3%

84,2 proc. 9 kl. mokinių ir 86,7 proc. 10 kl. mokinių nori įgyti gerą išsilavinimą. Tai pagrindinė mokymosi gimnazijoje priežastis. 36,8 proc. 9 kl. mokinių ir 31 proc. 10 kl. mokinių planuoja studijuoti universitete. Planuojančių studijuoti kolegijoje yra mažiau. Jaučiamas tėvų spaudimas. Tai pripažįsta 10,5 proc. 9 kl. mokinių ir 20,7 proc. 10 kl. mokinių. Minėtina, kad 10

kl. mokiniai labiau patiria tėvų spaudimą. Aukštais mokymosi rezultatais mokykloje gali pasigirti 5,3 proc. 9 kl. mokinių ir 17,2 proc. 10 kl. mokinių. Pastebėta, kad 10 kl. mokinių mokymosi rezultatai yra aukštesni. Draugų įtaka svarbi 10,5 proc. 9 kl. mokinių ir 13,8 proc. 10 kl. mokinių. Geografinė vieta turi mažiausiai reikšmės, renkant šią mokymosi įstaigą.

Pateikiamos mokymosi profesinėje mokykloje priežastys.

5 lentelė. 9-10 kl. mokinių mokymosi profesinėje mokykloje priežastys

Teiginiai	9 kl. mok. (N=38)	10 kl. mok. (N=27)
Profesinėje mokykloje dirba geri specialistai	8/21,1%	7/25,9%
Noriu įgyti paklausia profesiją	26/68,4%	20/74,1%
Tikiuosi greitai rasti darbą ir užsidirbti pinigų	16/42,1%	15/55,6%
Žemi mano mokymosi rezultatai	9/23,7%	11/40,7%
Moka stipendiją	7/18,4%	9/33,3%
Tėvai liepia	-	1/3,7%
Ten mokysis draugai	5/13,2%	5/18,5%
Profesinė mokykla netoli namų	3/7,9%	7/25,9%

Pagrindinė mokymosi profesinėje mokykloje priežastis – noras įgyti paklausia profesiją. Tai svarbu 68,4 proc. 9 kl. mokinių ir 74,1 proc. 10 kl. mokinių. Anot V. Pruskaus, S. Ignatavičiaus (2009), profesijos turėjimas suteikia didesnes galimybes gauti darbą ir išvengti bedarbystės. Taigi įgijus profesiją, tikimasi greitai rasti darbą ir užsidirbti pinigų. Dar viena priežastis – žemi mokymosi mokykloje rezultatai. Tai pripažįsta 23,7 proc. 9 kl. mokinių ir 40,7 proc. 10 kl. mokinių. Draugų įtaka abiejų klasių mokiniams yra didesnė nei tėvų. Geografinė vieta turi mažiausiai reikšmės, renkant šią mokymosi įstaigą.

Taip pat išsiaiškinta, ar 9-10 kl. mokiniai nusprendė, kokią profesiją pasirinkti.

6 lentelė. 9-10 kl. mokinių apsisprendimas rinktis profesiją

Teiginiai	9 kl. mok. (N=59)	10 kl. mok. (N=56)
Taip, nusprendžiau	37/62,7%	30/53,6%
Galvoju apie tai, bet dar dvejoju	22/37,3%	26/46,4%

9-10 kl. mokiniams svarbi jų profesinė ateitis. 62,7 proc. 9 kl. mokinių yra nusprendę, kokią profesiją pasirinkti. Tuo tarpu nusprendusių 10 kl. mokinių yra mažiau – 53,6 proc. Tikėtina, taip yra todėl, kad artėjant apsisprendimo laikui, kyla dvejonų, iš naujo apmąstomi visi galimi variantai.

Galima teigti, kad dauguma mokinių yra apsisprendę dėl profesijos pasirinkimo.

Pateikiama 9 kl. mokiniams svarbi informacija apie norimą įgyti profesiją.

7 lentelė. 9 kl. mokiniams svarbi informacija apie norimą įgyti profesiją (N=59)

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Atlyginimo dydis	49/83%	10/17%	-	0,92
Galimybės įsidarbinti pagal įgytą profesiją	49/83%	8/13,6%	2/3,4%	0,90
Tobulėjimo galimybės	45/76,3%	14/23,7%	-	0,88
Kur galima įgyti norimą profesiją	45/76,3%	13/22%	1/1,7%	0,87
Karjeros perspektyvos (galimybės)	42/71,2%	16/27,1%	1/1,7%	0,85
Norimos įgyti profesijos darbo funkcijos	42/71,2%	14/23,7%	3/5,1%	0,83
Norimos įgyti profesijos darbo sąlygos	35/59,3%	24/40,7%	-	0,80
Atostogų trukmė	15/25,4%	30/50,9%	14/23,7%	0,51

9 kl. mokiniams svarbiausia informacija yra atlyginimo dydis (RI – 0,92) bei galimybės įsidarbinti pagal įgytą profesiją (RI – 0,90). Mažiausiai juos domina informacija apie atostogų trukmę (RI – 0,51).

Siekiant palyginti, pateikiama ir 10 kl. mokiniams svarbi informacija apie norimą įgyti profesiją.

8 lentelė. 10 kl. mokiniams svarbi informacija apie norimą įgyti profesiją (N=56)

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Galimybės įsidarbinti pagal įgytą profesiją	47/83,9%	9/16,1%	-	0,92
Norimos įgyti profesijos darbo sąlygos	46/82,1%	9/16,1%	1/1,8%	0,90
Atlyginimo dydis	41/73,2%	15/26,8%	-	0,87
Karjeros perspektyvos (galimybės)	42/75%	13/23,2%	1/1,8%	0,87
Norimos įgyti profesijos darbo funkcijos	42/75%	12/21,4%	2/3,6%	0,86
Kur galima įgyti norimą profesiją	38/67,9%	17/30,3%	1/1,8%	0,83
Tobulėjimo galimybės	37/66,1%	17/30,3%	2/3,6%	0,81
Atostogų trukmė	15/26,8%	26/46,4%	15/26,8%	0,50

Iš 8 lentelės duomenų matyti, kad 10 kl. mokinius labiausiai domina informacija apie galimybes įsidarbinti (RI – 0,92) ir norimos įgyti profesijos darbo sąlygos (RI – 0,90). Mažiausiai svarbi informacija apie atostogų trukmę (RI – 0,50).

Apibendrinant galima teigti, kad abiejų klasių mokinius domina informacija apie galimybes įsidarbinti pagal įgytą profesiją. Minėtina, kad 10 kl. mokiniams tai yra kiek svarbiau (RI – 0,92)

nei 9 kl. mokiniams (RI – 0,90). 9 kl. mokiniams aktualiausia informacija apie atlyginimo dydį (0,92), tuo tarpu 10 kl. mokiniai tam skiria mažiau reikšmės (RI – 0,87).

Šių klasių mokiniams mažiausiai svarbi informacija apie atostogų trukmę.

Atlikus tyrimą, išsiaiškinta, kokių asmenų nuomonė yra svarbi 9 kl. mokiniams, renkantis profesiją.

9 lentelė. 9 kl. mokiniams svarbių asmenų nuomonė, renkantis profesiją (N=59)

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Tėvų	47/79,7%	11/18,6%	1/1,7%	0,89
Karjeros konsultanto	25/42,4%	26/44,1%	8/13,5%	0,64
Mokytojų	14/23,7%	35/59,3%	10/17%	0,53
Brolis/sesers	15/25,4%	27/45,8%	17/28,8%	0,48
Klasės auklėtojo	14/23,7%	28/47,5%	17/28,8%	0,47
Senelių	15/25,4%	24/40,7%	20/33,9%	0,46
Psichologo	9/15,2%	28/47,5%	22/37,3%	0,39
Draugų	4/6,8%	34/57,6%	21/35,6%	0,36
Socialinio pedagogo	7/11,9%	29/49,1%	23/39%	0,36

9 kl. mokiniai labiausiai atsižvelgia į tėvų nuomonę (RI – 0,89). Tėvai vaiko raidoje turi daugiausia įtakos, todėl natūralu, kad jų nuomonė yra svarbiausia. Kur kas mažiau svarbi – karjeros konsultanto (RI – 0,64). Tačiau juo pasitikima labiau nei mokytojais. Tuo tarpu draugų (RI – 0,36) ir socialinio pedagogo (RI – 0,36) nuomonės jiems rūpi mažiausiai.

Pateikiami duomenys, kokių asmenų nuomonė yra svarbi 10 kl. mokiniams, renkantis profesiją.

10 lentelė. 10 kl. mokiniams svarbių asmenų nuomonė, renkantis profesiją (N=56)

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Tėvų	41/73,2%	12/21,4%	3/5,4%	0,84
Karjeros konsultanto	27/48,2%	22/39,3%	7/12,5%	0,68
Mokytojų	21/37,5%	27/48,2%	8/14,3%	0,62
Psichologo	12/21,4%	22/39,3%	22/39,3%	0,61
Senelių	15/26,8%	29/51,8%	12/21,4%	0,53
Klasės auklėtojo	18/32,1%	23/41,1%	15/26,8%	0,53
Brolis/sesers	18/32,1%	21/37,5%	17/30,4%	0,51
Socialinio pedagogo	13/23,2%	29/51,8%	14/25%	0,49
Draugų	4/7,1%	29/51,8%	23/41,1%	0,33

10 kl. mokiniai taip pat labiausiai atsižvelgia į tėvų nuomonę (RI – 0,84). Kur kas mažiau svarbi karjeros konsultanto nuomonė (RI – 0,68). Tuo tarpu mažiausią reikšmę jiems turi draugų nuomonė (RI – 0,33).

Apibendrinant galima teigti, kad 9-10 kl. mokiniams, pasirenkant profesiją, svarbiausia yra tėvų nuomonė. 9 kl. mokiniams ji kiek svarbesnė (RI – 0,89) nei 10 kl. mokiniams (RI – 0,84). Pastebėta, kad abiejų klasių mokiniams mokytojų nuomonė yra svarbesnė nei klasės auklėtojo. 9 kl. mokiniams mažiausią reikšmę turi socialinio pedagogo nuomonė (RI – 0,36), 10 kl. mokiniams – draugų (RI – 0,33). Galima daryti prielaidą, kad į šių žmonių nuomonę jie nelinkę atsižvelgti.

Pateikiami 9 kl. mokinių profesijos pasirinkimo veiksniai.

11 lentelė. 9 kl. mokinių profesijos pasirinkimo veiksniai (N=59)

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Sveikatos būklė	52/88,1%	6/10,2%	1/1,7%	0,93
Reikiamų gebėjimų turėjimas	47/79,7%	11/18,6%	1/1,7%	0,89
Susidomėjimas būsima profesija	45/76,3%	13/22%	1/1,7%	0,87
Realios įsidarbinimo galimybės	46/78%	11/18,6%	2/3,4%	0,87
Karjeros galimybės	45/76,3%	11/18,6%	3/5,1%	0,86
Prieinamas profesijos išmokimas	42/71,2%	14/23,7%	3/5,1%	0,83
Įgimtoms fizinėms savybėms (klausa, rega, išorės bruožai)	39/66,1%	17/28,8%	3/5,1%	0,81
Šeimos patarimai	37/62,7%	21/35,6%	1/1,7%	0,81
Poreikiai, susiję su būsima profesija	39/66,1%	18/30,5%	2/3,4%	0,81
Mokymosi rezultatai mokykloje	37/62,7%	17/28,8%	5/8,5%	0,77
Pašaukimas tam tikrai profesijai	33/55,9%	24/40,7%	2/3,4%	0,76
Norimos profesijos darbo aplinka	32/54,2%	26/44,1%	1/1,7%	0,76
Temperamentas ir charakteris	31/52,5%	24/40,7%	4/6,8%	0,73
Gyvenamoji vieta	33/55,9%	20/33,9%	6/10,2%	0,73
Vertybės	28/47,5%	29/49,1%	2/3,4%	0,72
Situacija darbo rinkoje	28/47,4%	26/44,1%	5/8,5%	0,69
Ekonominė šalies padėtis	25/42,4%	27/45,8%	7/11,8%	0,65
Polinkiai (kryptingas vienos ar kitos veiklos pasirinkimas)	23/39%	29/49,1%	7/11,9%	0,64
Motyvai (veiklos priežastis, susijusi su poreikių tenkinimu)	22/37,3%	32/54,2%	5/8,5%	0,64
Profesijos populiarumas, prestižas	24/40,7%	23/39%	12/20,3%	0,60
Politinė šalies padėtis	17/28,8%	33/55,9%	9/15,3%	0,57
Kultūrinė šalies padėtis	12/20,3%	38/64,4%	9/15,3%	0,53
Draugų patarimai	11/18,7%	32/54,2%	16/27,1%	0,46
Informacija žiniasklaidoje	15/25,4%	24/40,7%	20/33,9%	0,46

9 kl. mokiniams svarbiausias veiksnys yra sveikatos būklė (RI – 0,93). Reikiamų gebėjimų turėjimas taip pat svarbus (IR – 0,89). Informacija žiniasklaidoje (RI – 0,46) ir draugų patarimai (RI – 0,46) mažiausiai lemia profesijos pasirinkimą.

Pateikiami 10 kl. mokinių profesijos pasirinkimo veiksniai.

12 lentelė. 10 kl. mokinių profesijos pasirinkimo veiksniai (N=56)

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmin- gumo indeksas RI
Sveikatos būklė	51/91,1%	5/8,9%	-	0,96
Susidomėjimas būsima profesija	48/85,7%	8/14,3%	-	0,93
Reikiamų gebėjimų turėjimas	47/83,9%	9/16,1%	-	0,92
Karjeros galimybės	45/80,4%	11/19,6%	-	0,90
Realios įsidarbinimo galimybės	41/73,2%	15/26,8%	-	0,87
Įgimtos fizinės savybės (klausa, rega, išorės bruožai)	42/75%	12/21,4%	2/3,6%	0,86
Pašaukimas tam tikrai profesijai	40/71,4%	15/26,8%	1/1,8%	0,85
Poreikiai, susiję su būsima profesija	39/69,6%	16/28,6%	1/1,8%	0,84
Šeimos patarimai	38/67,8%	15/26,8%	3/5,4%	0,81
Norimos profesijos darbo aplinka	37/66,1%	16/28,5%	3/5,4%	0,80
Motyvai (veiklos priežastis, susijusi su poreikių tenkinimu)	33/58,9%	22/39,3%	1/1,8%	0,79
Gyvenamoji vieta	36/64,3%	16/28,6%	4/7,1%	0,79
Mokymosi rezultatai mokykloje	30/53,6%	25/44,6%	1/1,8%	0,76
Prieinamas profesijos išmokimas	32/57,1%	20/35,7%	4/7,1%	0,75
Vertybės	29/51,8%	25/44,6%	2/3,6%	0,74
Polinkiai (kryptingas vienos ar kitos veiklos pasirinkimas)	30/53,6%	23/41,1%	3/5,3%	0,74
Situacija darbo rinkoje	28/50%	25/44,6%	3/5,4%	0,72
Temperamentas ir charakteris	30/53,6%	21/37,5%	5/8,9%	0,72
Ekonominė šalies padėtis	28/50%	24/42,9%	4/7,1%	0,71
Politinė šalies padėtis	21/37,5%	26/46,4%	9/16,1%	0,61
Profesijos populiarumas, prestižas	18/32,1%	29/51,8%	9/16,1%	0,58
Kultūrinė šalies padėtis	17/30,4%	27/48,2%	12/21,4%	0,54
Draugų patarimai	16/28,6%	29/51,8%	11/19,6%	0,54
Informacija žiniasklaidoje	14/25%	28/50%	14/25%	0,50

10 kl. mokiniams svarbiausias veiksnys yra sveikatos būklė (RI – 0,96). Kiek mažiau svarbu susidomėjimas būsima profesija (RI – 0,93) bei reikiamų gebėjimų turėjimas (RI – 0,92).

Apibendrinant galima teigti, kad 9-10 kl. mokinių nuomonės sutampa. Rinkdamiesi profesiją, jie labiausiai atsižvelgia į savo sveikatos būklę. Tiesa, 10 kl. mokiniams šis veiksnys

yra kiek svarbesnis (RI – 0,96) nei 9 kl. mokiniams (RI – 0,93). Reikiamų gebėjimų turėjimas 10 kl. mokiniams taip pat svarbesnis (RI – 0,92) nei 9 kl. mokiniams (RI – 0,89).

Abiejų klasių mokiniams mažiausią poveikį turi informacija žiniasklaidoje.

Anot D. Augienės (2009), asmenybės kryptingumą lemia ir vertybių sistema. Išsiaiškinta, kokios mokinių vertybės.

13 lentelė. 9 kl. mokiniams svarbios vertybės (N=59)

Vertybės	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Sveikata	56/94,9%	1/1,7%	2/3,4%	0,96
Šeima	55/93,2%	2/3,4%	2/3,4%	0,95
Išsilavinimas	50/84,7%	7/11,9%	2/3,4%	0,91
Karjera	48/81,4%	9/15,2%	2/3,4%	0,89
Draugystė	45/76,3%	13/22%	1/1,7%	0,87
Laisvė	42/71,2%	15/25,4%	2/3,4%	0,84
Meilė	39/66,1%	18/30,5%	2/3,4%	0,81
Pinigai	38/64,4%	18/30,5%	3/5,1%	0,80

9 kl. mokiniams svarbiausios vertybės yra sveikata (RI – 0,96) ir šeima (RI – 0,95).

Mažiausiai vertinama meilė (RI – 0,81) bei pinigai (RI – 0,80).

Pateikiamos 10 kl. mokiniams svarbios vertybės.

14 lentelė. 10 kl. mokiniams svarbios vertybės (N=56)

Vertybės	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Sveikata	54/96,4%	2/3,6%	-	0,98
Šeima	52/92,9%	4/7,1%	-	0,96
Laisvė	47/83,9%	8/14,3%	1/1,8%	0,91
Išsilavinimas	45/80,4%	11/19,6%	-	0,90
Karjera	40/71,4%	15/26,8%	1/1,8%	0,85
Draugystė	40/71,4%	15/26,8%	1/1,8%	0,85
Meilė	37/66,1%	16/28,6%	3/5,3%	0,80
Pinigai	34/60,7%	20/35,7%	2/3,6%	0,79

10 kl. mokiniams svarbiausios vertybės yra sveikata (RI – 0,98) ir šeima (RI – 0,96). Minėtina, kad šių vertybių svarbą pripažįsta visi dešimtokai. Paskutinėje sąrašo vietoje – pinigai (RI – 0,79).

Apibendrinant galima teigti, kad 9-10 kl. mokiniai labiausiai vertina sveikatą ir šeimą, mažiausiai – meilę bei pinigus. Tačiau būtina pabrėžti, kad visos vertybės vertinamos aukštai.

Taip pat išsiaiškintos ir pateikiamos 9 kl. mokiniams svarbios darbo vertybės profesinėje veikloje.

15 lentelė. 9 kl. mokiniams svarbios darbo vertybės profesinėje veikloje (N=59)

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Tobulėjimas	53/89,8%	6/10,2%	-	0,95
Atsakomybė už tai, ką darau	52/88,1%	7/11,9%	-	0,94
Gerai santykiai su kolegomis	48/81,4%	11/18,6%	-	0,91
Saugi darbo aplinka	48/81,4%	10/16,9%	1/1,7%	0,90
Paaukštėjimas	47/79,7%	11/18,6%	1/1,7%	0,89
Didelis atlyginimas	41/69,5%	18/30,5%	-	0,85
Galimybė dirbti darbą, kuris garantuoja statusą ir pagarbą visuomenėje	40/67,8%	17/28,8%	2/3,4%	0,82
Aktyvi veikla	39/66,1%	19/32,2%	1/1,7%	0,82
Pastovumas	40/67,8%	15/25,4%	4/6,8%	0,81
Galimybė savarankiškai nuspręsti, ką ir kaip dirbti	36/61%	21/35,6%	2/3,4%	0,79
Galimybė save realizuoti	34/57,6%	24/40,7%	1/1,7%	0,78
Darbas su technika ar įranga	36/61%	19/32,2%	4/6,8%	0,77
Galimybė atskleisti savo kūrybiškumą	37/62,7%	17/28,8%	5/8,5%	0,77
Galimybė dirbti darbus, kurie pasižymi užduočių įvairove	30/50,8%	28/47,5%	1/1,7%	0,75
Galimybė atskleisti savo kompetencijas	30/50,8%	25/42,4%	4/6,8%	0,72
Galimybė skirti laisvalaikiui pakankamai laiko	31/52,5%	23/39%	5/8,5%	0,72
Darbas komandoje	32/54,2%	20/33,9%	7/11,9%	0,71
Galimybė kontroliuoti kitų darbą užimant tam tikras pareigas	27/45,8%	25/42,3%	7/11,9%	0,67
Galimybė būti viešai pripažintu	25/42,3%	27/45,8%	7/11,9%	0,65
Lankstus darbo grafikas	26/44,1%	24/40,7%	9/15,2%	0,64
Ilgos atostogos	22/37,3%	26/44,1%	11/18,6%	0,59
Galimybė konkuruoti	17/28,8%	32/54,2%	10/17%	0,56
Galimybė ar būtinybė rizikuoti	22/37,3%	21/35,6%	16/27,1%	0,55
Galimybė dažnai keliauti	20/33,9%	25/42,4%	14/23,7%	0,55
Galimybė dirbti visuomeninių problemų srityje	14/23,7%	32/54,2%	13/22%	0,51
Galimybė dirbti tik tam tikrais metų laikotarpiais	21/35,6%	16/27,1%	22/37,3%	0,49
Darbas greitai besikeičiančioje aplinkoje	13/22%	24/40,7%	22/37,3%	0,42

9 kl. mokiniams prioritetas yra tobulėjimas (RI – 0,95). Jį išskiria visi respondentai. Taip pat jiems labai svarbu prisiimti atsakomybę už tam tikrą veiklą (RI – 0,94). Pastebėta, kad jie nemėgsta pokyčių. Darbas greitai besikeičiančioje aplinkoje nėra priimtinas (RI – 0,42).

Pateikiamos 10 kl. mokiniams svarbios darbo vertybės profesinėje veikloje.

16 lentelė. 10 kl. mokiniams svarbios darbo vertybės profesinėje veikloje (N=56)

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Tobulėjimas	53/94,6%	2/3,6%	1/1,8%	0,96
Gerai santykiai su kolegomis	49/87,5%	7/12,5%	-	0,94
Atsakomybė už tai, ką darau	48/85,7%	8/14,3%	-	0,93
Saugi darbo aplinka	49/87,5%	6/10,7%	1/1,8%	0,93
Galimybė save realizuoti	39/69,6%	17/30,4%	-	0,85
Didelis atlyginimas	39/69,6%	16/28,6%	1/1,8%	0,84
Aktyvi veikla	38/67,8%	17/30,4%	1/1,8%	0,83
Galimybė dirbti darbą, kuris garantuoja statusą ir pagarbą visuomenėje	36/64,3%	20/35,7%	-	0,82
Pastovumas	39/69,6%	14/25%	3/5,4%	0,82
Galimybė skirti laisvalaikį pakankamai laiko	38/67,8%	16/28,6%	2/3,6%	0,82
Galimybė atskleisti savo kompetencijas	37/66,1%	17/30,3%	2/3,6%	0,81
Paaukštinimas	37/66,1%	17/30,3%	2/3,6%	0,81
Galimybė savarankiškai nuspręsti, ką ir kaip dirbti	38/67,8%	15/26,8%	3/5,4%	0,81
Galimybė atskleisti savo kūrybiškumą	34/60,7%	20/35,7%	2/3,6%	0,79
Darbas komandoje	34/60,7%	15/26,8%	7/12,5%	0,74
Lankstus darbo grafikas	30/53,6%	22/39,3%	4/7,1%	0,73
Galimybė dirbti darbus, kurie pasižymi užduočių įvairove	30/53,6%	21/37,5%	5/8,9%	0,72
Galimybė būti viešai pripažintu	27/48,2%	25/44,6%	4/7,1%	0,71
Darbas su technika ar įranga	31/55,3%	17/30,4%	8/14,3%	0,71
Galimybė kontroliuoti kitų darbą užimant tam tikras pareigas	26/46,4%	25/44,6%	5/8,9%	0,69
Galimybė ar būtinybė rizikuoti	22/39,3%	22/39,3%	12/21,4%	0,59
Galimybė dažnai keliauti	21/37,5%	24/42,9%	11/19,6%	0,59
Ilgos atostogos	18/32,1%	28/50%	10/17,9%	0,57
Darbas greitai besikeičiančioje aplinkoje	23/41,1%	17/30,3%	16/28,6%	0,56
Galimybė dirbti visuomeninių problemų srityje	19/33,9%	20/35,7%	17/30,4%	0,52
Galimybė konkuruoti	20/35,7%	17/30,4%	19/33,9%	0,51
Galimybė dirbti tik tam tikrais metų laikotarpiais	20/35,7%	16/28,6%	20/35,7%	0,50

10 kl. mokiniams svarbiausia darbo vertybė yra tobulėjimas (RI – 0,96). Taip pat svarbu geri santykiai su kolegomis (RI – 0,94). Mažiausiai vertinama galimybė dirbti tik tam tikrais metų laikotarpiais (RI – 0,50).

Apibendrinant galima teigti, kad 9-10 kl. mokiniai svarbiausia darbo vertybe laiko tobulėjimą. Taip pat šių klasių mokiniams svarbu palaikyti gerus santykius su kolegomis, jie nori priimti atsakomybę už savo veiklą. Profesinėje veikloje pirmenybė skiriama pastovumui, todėl

nėra priimtina galimybė dirbti tik tam tikrais metų laikotarpiais. Darbas greitai besikeičiančioje aplinkoje taip pat nėra pageidaujamas.

Išsiaiškinta, kokios sritys yra svarbios, norint tinkamai pasirinkti profesiją.

17 lentelė. **9 kl. mokinių nuomone, svarbios tinkamo profesijos pasirinkimo sritys (N=59)**

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Geras savęs pažinimas	53/89,8%	4/6,8%	2/3,4%	0,93
Įgytos žinios ir kompetencijos	51/86,4%	7/11,9%	1/1,7%	0,92
Atitikimas tarp mano asmenybės savybių, karjeros galimybių ir aplinkos	41/69,5%	17/28,8%	1/1,7%	0,84
Profesijų pasaulio pažinimas	35/59,3%	23/39%	1/1,7%	0,79
Adekvatus savęs vertinimas	31/52,5%	26/44,1%	2/3,4%	0,75

Norint tinkamai pasirinkti profesiją, 9 kl. mokiniams svarbiausia yra geras savęs pažinimas (RI – 0,93) bei įgytos žinios ir kompetencijos (RI – 0,92). Mažiausiai reikšmės skiriama adekvačiam savęs vertinimui (RI – 0,75).

Pateikiamos 10 kl. mokiniams svarbios profesijos pasirinkimo sritys.

18 lentelė. **10 kl. mokinių nuomone, svarbios tinkamo profesijos pasirinkimo sritys (N=56)**

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Geras savęs pažinimas	50/89,3%	5/8,9%	1/1,8%	0,94
Įgytos žinios ir kompetencijos	48/85,7%	8/14,3%	-	0,93
Atitikimas tarp mano asmenybės savybių, karjeros galimybių ir aplinkos	42/75%	13/23,2%	1/1,8%	0,87
Profesijų pasaulio pažinimas	41/73,2%	13/23,2%	2/3,6%	0,85
Adekvatus savęs vertinimas	37/66,1%	18/32,1%	1/1,8%	0,82

Iš 18 lentelės duomenų matyti, kad 10 kl. mokiniams svarbiausios sritys yra geras savęs pažinimas (RI – 0,94) bei įgytos žinios ir kompetencijos (RI – 0,93). Mažiausiai reikšmės skiriama adekvačiam savęs vertinimui (RI – 0,82).

Apibendrinant galima teigti, kad 9-10 kl. mokinių nuomonė sutampa. Norint tinkamai pasirinkti profesiją, svarbiausia geras savęs pažinimas bei įgytos žinios ir kompetencijos. 10 kl. mokiniams atitikimas tarp asmenybės savybių, karjeros galimybių ir aplinkos yra kiek svarbesnis (RI – 0,87) nei 9 kl. mokiniams (RI – 0,84). Mažiausiai reikšmės, abiejų klasių mokinių nuomone, skiriama adekvačiam savęs vertinimui. Tačiau pastebėta, kad visos sritys vertinamos gana aukštai.

Kaip teigia A. Valickas, G. Chomentauskas, E. Dereškevičiūtė ir kt. (2012), priimant karjeros sprendimus, atsiranda tikimybė susidurti su vienomis ar kitomis problemomis.

Pateikiamos problemos, su kuriomis susiduria 9 kl. mokiniai.

19 lentelė. 9 kl. mokinių profesijos pasirinkimo problemos (N=59)

Teiginiai	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	Reikšmingumo indeksas RI
Sunku apsispręsti	23/39%	24/40,7%	12/20,3%	0,59
Neturiu problemų	20/33,9%	23/39%	16/27,1%	0,53
Nesu tikras (a), kur galėčiau save realizuoti	10/17%	35/59,3%	14/23,7%	0,47
Trūksta informacijos	11/18,6%	32/54,2%	16/27,1%	0,46
Bijau suklysti	15/25,4%	23/39%	21/35,6%	0,45
Jaučiu įtampą	11/18,6%	21/35,6%	27/45,8%	0,36
Nesutampa mano ir tėvų požiūris į būsimą profesiją	9/15,2%	21/35,6%	29/49,2%	0,33
Noriu, kad man kas nurodytų, kokią profesiją pasirinkti	7/11,9%	20/33,9%	32/54,2%	0,29
Neturiu su kuo pasitarti	6/10,2%	19/32,2%	34/57,6%	0,26
Sunki tėvų finansinė padėtis	6/10,2%	17/28,8%	36/61%	0,25

9 kl. mokiniams sunku apsispręsti dėl būsimos profesijos (RI – 0,59). Tai didžiausia problema. Mažiausios problemos, su kuriomis jie susiduria, yra neturėjimas su kuo pasitarti (RI – 0,26) ir sunki tėvų finansinė padėtis (RI – 0,25).

10 kl. mokiniai taip pat susiduria su problemomis.

20 lentelė. 10 kl. mokinių profesijos pasirinkimo problemos (N=56)

Teiginiai	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	Reikšmingumo indeksas RI
Sunku apsispręsti	25/44,6%	18/32,1%	13/23,2%	0,61
Bijau suklysti	18/32,1%	21/37,5%	17/30,4%	0,51
Nesu tikras (a), kur galėčiau save realizuoti	17/30,4%	21/37,5%	18/32,1%	0,49
Neturiu problemų	16/28,6%	19/33,9%	21/37,5%	0,46
Trūksta informacijos	12/21,4%	21/37,5%	23/41,1%	0,40
Jaučiu įtampą	18/32,1%	9/16,1%	29/51,8%	0,40
Neturiu su kuo pasitarti	15/26,8%	8/14,3%	33/58,9%	0,34
Nesutampa mano ir tėvų požiūris į būsimą profesiją	10/17,9%	13/23,2%	33/58,9%	0,29
Sunki tėvų finansinė padėtis	7/12,5%	18/32,1%	31/55,4%	0,29
Noriu, kad man kas nurodytų, kokią profesiją pasirinkti	10/17,9%	13/23,2%	33/58,9%	0,29

Iš 20 lentelės duomenų matyti, kad 10 kl. mokiniams sunkiausia yra apsispręsti dėl būsimos profesijos (RI – 0,61). Atkreipiamas dėmesys, kad baimė suklysti (RI – 0,51) taip pat

lydi šį procesą. 10 kl. mokiniai nėra tikri, kur galėtų save realizuoti (RI – 0,49). Mažiausia problema yra nesugebėjimas patiems pasirinkti būsimą profesiją (IR – 0,29).

Apibendrinant galima teigti, kad abiejų klasių mokiniams sunkiausia yra apsispręsti, kokią profesiją pasirinkti. Jie bijo suklysti ir nėra įsitikinę, kur galėtų save realizuoti. Profesijos pasirinkimas – sudėtingas procesas. Pasak A. Valicko, G. Chomentausko, E. Dereškevičiūtės ir kt. (2012, p. 61), „*karjeros sprendimai nėra kasdieniai sprendimai, todėl jų pasekmės yra ilgalaikės*“. Natūralu, kad bijoma suklysti. Šių klasių mokiniai nenori, kad jiems kas nurodytų, kokią profesiją pasirinkti. Vadinasi, patys sugeba priimti sprendimą. Tėvų finansinė padėtis nėra sunki, tai suteikia daugiau galimybių pasirinkti norimą profesiją.

2. 4. 2. Merginų ir vaikinų profesinio apsisprendimo veiksmų tyrimo analizė

Atlikus tyrimą, išsiaiškinti merginų ir vaikinų planai, baigus pagrindinę mokyklą.

21 lentelė. Merginų ir vaikinų planai, baigus pagrindinę mokyklą

Teiginiai	Merginos (N=44)	Vaikinai (N=71)
Mokysiuosi gimnazijoje	22/50%	26/36,6%
Mokysiuosi profesinėje mokykloje	22/50%	42/59,2%
Dirbsiu	-	2/2,8%
Kita (<i>neapsisprendžiau</i>)	-	1/1,4%

50 proc. merginų planuoja mokytis gimnazijoje, 50 proc. – profesinėje mokykloje. Tuo tarpu didžioji dalis vaikinų (59,2 proc.) planuoja mokytis profesinėje mokykloje, 36,6 proc. – gimnazijoje. 2,8 proc. vaikinų planuoja dirbti. Neapsisprendusių yra nedidelė dalis (1,4 proc.).

Pateikiamos mokymosi gimnazijoje priežastys.

22 lentelė. Merginų ir vaikinų mokymosi gimnazijoje priežastys

Teiginiai	Merginos (N=22)	Vaikinai (N=26)
Noriu įgyti gerą išsilavinimą	19/86,4%	24/92,3%
Planuoju studijuoti kolegijoje	6/27,3%	1/3,9%
Planuoju studijuoti universitete	8/36,4%	8/30,8%
Aukšti mano mokymosi rezultatai	2/9,1%	4/15,4%
Tėvai liepia	3/13,6%	6/23,1%
Ten mokysis draugai	-	5/19,2%
Gimnazija netoli namų	2/9,1%	3/11,5%

Didžioji dalis merginų (86,4 proc.) ir vaikinų (92,3 proc.) nori įgyti gerą išsilavinimą. Minėtina, kad 36,4 proc. merginų ir 30,8 proc. vaikinų planuoja studijuoti universitete. Planuojančių studijuoti kolegijoje yra mažiau (27,3 proc. merginų ir 3,9 proc. vaikinų).

Pastebėta, kad tėvai daro įtaką 23,1 proc. vaikų ir 13,6 proc. merginų. 19,2 proc. vaikų pasirinko gimnaziją, nes ten mokysis jų draugai, tuo tarpu merginoms draugų nuomonė nėra reikšminga. 15,4 proc. vaikų gali pasigirti aukštais mokymosi rezultatais, tai taip pat skatina mokytis gimnazijoje. Geografinė padėtis taip pat turi įtakos. 11,5 proc. vaikų ir 9,1 proc. merginų pripažįsta, kad gimnazija netoli namų.

Siekiant palyginti, pateikiamos mokymosi profesinėje mokykloje priežastys.

23 lentelė. **Merginų ir vaikų mokymosi profesinėje mokykloje priežastys**

Teiginiai	Merginos (N=22)	Vaikinai (N=42)
Profesinėje mokykloje dirba geri specialistai	4/18,2%	11/26,2%
Noriu įgyti paklausią profesiją	19/86,4%	27/64,3%
Tikiuosi greitai rasti darbą ir užsidirbti pinigų	13/ 59,1%	17/40,5%
Žemi mano mokymosi rezultatai	5/22,7%	15/35,7%
Moka stipendiją	5/22,7%	11/26,2%
Tėvai liepia	1/4,6%	-
Ten mokysis draugai	1/4,6%	8/19,1%
Profesinė mokykla netoli namų	3/13,6%	6/14,3%

Didžioji dalis merginų (86,4 proc.) ir vaikų (64,3 proc.) planuoja mokytis profesinėje mokykloje, nes nori įgyti paklausią profesiją. Įgiję profesiją, 59,1 proc. merginų ir 40,5 proc. vaikų tikisi greitai rasti darbą ir užsidirbti pinigų. Finansinio faktoriaus svarbą rodo ir kita priežastis – stipendija. Ji lemia 26,2 proc. vaikų ir 22,7 proc. merginų pasirinkimą mokytis profesinėje mokykloje. Dar viena priežastis – žemi mokymosi rezultatai. Tai pripažįsta 35,7 proc. vaikų ir 22,7 proc. merginų. 4,6 proc. merginų mokysis profesinėje mokykloje, nes taip liepia tėvai, tuo tarpu vaikinai nepatiria tėvų spaudimo. Tai, kad ši mokykla netoli namų, svarbu 14,3 proc. vaikų ir 13,6 proc. merginų.

Išsiaiškinta, ar merginos ir vaikinai nusprendė, kokią profesiją pasirinks.

24 lentelė. **Merginų ir vaikų apsisprendimas rinktis profesiją**

Teiginiai	Merginos (N=44)	Vaikinai (N=71)
Taip, nusprendžiau	23/52,3%	44/62%
Galvoju apie tai, bet dar dvejoju	21/47,7%	27/38%

Merginos ir vaikinai galvoja apie savo profesinę ateitį. 62 proc. vaikų ir 52,3 proc. merginų yra apsisprendę dėl profesijos pasirinkimo. Akivaizdu, kad nusprendusių yra daugiau nei dvejojančių. Minėtina, kad labiau dvejoja merginos (47,7 proc.).

Nustatyta, kokia informacija labiausiai domina merginas ir vaikus apie norimą įgyti profesiją.

25 lentelė. Merginoms svarbi informacija apie norimą įgyti profesiją (N=44)

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Galimybės įsidarbinti pagal įgytą profesiją	37/84,1%	7/15,9%	-	0,92
Norimos įgyti profesijos darbo funkcijos	36/81,8%	7/15,9%	1/2,3%	0,90
Karjeros perspektyvos (galimybės)	36/81,8%	7/15,9%	1/2,3%	0,90
Kur galima įgyti norimą profesiją	34/77,3%	9/20,4%	1/2,3%	0,88
Tobulėjimo galimybės	31/70,4%	12/27,3%	1/2,3%	0,84
Norimos įgyti profesijos darbo sąlygos	30/68,2%	13/29,5%	1/2,3%	0,83
Atlyginimo dydis	29/65,9%	15/34,1%	-	0,83
Atostogų trukmė	12/27,3%	21/47,7%	11/25%	0,51

Merginoms svarbiausia informacija apie norimą įgyti profesiją yra galimybės įsidarbinti (RI – 0,92). Kiek mažiau svarbu norimos įgyti profesijos darbo funkcijos (RI – 0,90) ir karjeros perspektyvos (RI – 0,90). Mažiausiai domimasi informacija apie atostogų trukmę (RI – 0,51).

Siekiant palyginti, pateikiama ir vaikinams svarbi informacija apie norimą įgyti profesiją.

26 lentelė. Vaikinams svarbi informacija apie norimą įgyti profesiją (N=71)

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Atlyginimo dydis	61/85,9%	10/14,1%	-	0,93
Galimybės įsidarbinti pagal įgytą profesiją	59/83,1%	10/14,1%	2/2,8%	0,90
Tobulėjimo galimybės	52/73,2%	19/26,8%	-	0,87
Norimos įgyti profesijos darbo sąlygos	51/71,8%	20/28,2%	-	0,86
Kur galima įgyti norimą profesiją	50/70,4%	21/29,6%	-	0,85
Karjeros perspektyvos (galimybės)	48/67,6%	22/31%	1/1,4%	0,83
Norimos įgyti profesijos darbo funkcijos	48/67,6%	19/26,8%	4/5,6%	0,81
Atostogų trukmė	19/26,8%	34/47,9%	18/25,3%	0,51

Iš 26 lentelės duomenų matyti, kad vaikinams labiausiai rūpima informacija yra atlyginimo dydis (RI – 0,93) ir galimybės įsidarbinti pagal įgytą profesiją (RI – 0,90). Mažiausiai reikšmės skiriama informacijai apie atostogų trukmę (RI – 0,51).

Apibendrinant galima teigti, kad merginas ir vaikus domina galimybės įsidarbinti. Tiesa, merginoms tai yra šiek tiek svarbiau (RI – 0,92) nei vaikinams (RI – 0,90). Vaikinams aktualiausia informacija yra atlyginimo dydis (RI – 0,93). Tuo tarpu merginoms tai rūpi mažiau

(RI – 0,83). Informacija apie darbo funkcijas (RI – 0,90) bei karjeros perspektyvas (RI – 0,90) svarbesnė merginoms.

Išsiaiškinta, kokių asmenų nuomonė svarbi merginoms.

27 lentelė. **Merginoms svarbių asmenų nuomonė, renkanti profesiją (N=44)**

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Tėvų	38/86,3%	5/11,4%	1/2,3%	0,92
Karjeros konsultanto	16/36,4%	25/56,8%	3/6,8%	0,65
Mokytojų	16/36,4%	24/54,5%	4/9,1%	0,64
Klasės auklėtojo	14/31,8%	23/52,3%	7/15,9%	0,58
Brolis/sesers	15/34,1%	19/43,2%	10/22,7%	0,56
Socialinio pedagogo	7/15,9%	27/61,4%	10/22,7%	0,47
Senelių	6/13,6%	28/63,6%	10/22,7%	0,45
Psichologo	6/13,6%	21/47,7%	17/38,6%	0,38
Draugų	4/9,1%	25/56,8%	15/34,1%	0,38

Merginoms svarbiausia nuomonė yra tėvų (RI – 0,92). Karjeros konsultantu taip pat pasitikima (RI – 0,65). Pastebėta, kad mokytojų nuomonė (RI – 0,64) yra svarbesnė nei klasės auklėtojo (IR – 0,58).

Į psichologo (RI – 0,38) ir draugų (RI – 0,38) nuomonę, galima teigti, nekreipiama dėmesio.

Taip pat pateikiami duomenys, kokių asmenų nuomonė yra svarbi vaikinams.

28 lentelė. **Vaikinams svarbių asmenų nuomonė, renkanti profesiją (N=71)**

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Tėvų	51/71,8%	18/25,4%	2/2,8%	0,85
Karjeros konsultanto	38/53,5%	24/33,8%	9/12,7%	0,70
Mokytojų	18/25,4%	40/56,3%	13/18,3%	0,54
Senelių	23/32,4%	27/38%	21/29,6%	0,51
Brolis/sesers	17/23,9%	31/43,7%	23/32,4%	0,46
Klasės auklėtojo	18/25,4%	29/40,8%	24/33,8%	0,46
Psichologo	16/22,5%	29/40,8%	26/36,6%	0,43
Socialinio pedagogo	12/16,9%	33/46,5%	26/36,6%	0,40
Draugų	4/5,6%	39/54,9%	28/39,4%	0,33

Vaikinams tėvų nuomonė (RI – 0,85) taip pat yra svarbiausia. Kiek mažiau svarbi karjeros konsultanto (RI – 0,70). Tuo tarpu mažiausiai įtakos turi draugų nuomonė (RI – 0,33).

Palyginus merginų ir vaikų atsakymus, galima teigti, kad merginų ir vaikų nuomonės sutampa. Tėvų nuomonė yra svarbiausia, renkantis profesiją. Tiesa, merginos šiek tiek labiau atsižvelgia į tėvų nuomonę (RI – 0,92) nei vaikinai (RI – 0,85). Draugai turi mažiausiai įtakos tiek merginoms (RI – 0,38), tiek vaikinams (RI – 0,33).

Taip pat išsiaiškinti merginų ir vaikų profesijos pasirinkimo veiksniai.

29 lentelė. Merginų profesijos pasirinkimo veiksniai (N=44)

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Sveikatos būklė	40/90,9%	4/9,1%	-	0,95
Susidomėjimas būsima profesija	38/86,4%	6/13,6%	-	0,93
Reikiamų gebėjimų turėjimas	36/81,8%	8/18,2%	-	0,91
Karjeros galimybės	36/81,8%	8/18,2%	-	0,91
Realios įsidarbinimo galimybės	33/75%	11/25%	-	0,88
Poreikiai, susiję su būsima profesija	32/72,7%	12/27,3%	-	0,86
Įgimtos fizinės savybės (klausa, rega, išorės bruožai)	31/70,4%	12/27,3%	1/2,3%	0,84
Mokymosi rezultatai mokykloje	30/68,2%	13/29,5%	1/2,3%	0,83
Vertybės	27/61,4%	16/36,3%	1/2,3%	0,80
Šeimos patarimai	29/65,9%	14/31,8%	1/2,3%	0,82
Pašaukimas tam tikrai profesijai	26/59,1%	17/38,6%	1/2,3%	0,78
Prieinamas profesijos išmokimas	24/54,5%	19/43,2%	1/2,3%	0,76
Temperamentas ir charakteris	25/56,8%	14/31,8%	5/11,4%	0,73
Norimos profesijos darbo aplinka	21/47,7%	20/45,5%	3/6,8%	0,70
Gyvenamoji vieta	23/52,3%	15/34,1%	6/13,6%	0,69
Motyvai (veiklos priežastis, susijusi su poreikių tenkinimu)	20/45,5%	21/47,7%	3/6,8%	0,69
Situacija darbo rinkoje	17/38,6%	25/56,8%	2/4,5%	0,67
Polinkiai (kryptingas vienos ar kitos veiklos pasirinkimas)	17/38,6%	25/56,8%	2/4,5%	0,67
Ekonominė šalies padėtis	16/36,3%	23/52,3%	5/11,4%	0,63
Profesijos populiarumas, prestižas	16/36,3%	20/45,5%	8/18,2%	0,59
Draugų patarimai	11/25%	27/61,4%	6/13,6%	0,56
Politinė šalies padėtis	13/29,5%	22/50%	9/20,5%	0,55
Kultūrinė šalies padėtis	11/25%	24/54,5%	9/20,5%	0,52
Informacija žiniasklaidoje	10/22,7%	19/43,2%	15/34,1%	0,44

Merginoms svarbiausi veiksniai yra sveikatos būklė (RI – 0,95) ir susidomėjimas būsima profesija (RI – 0,93). Kiek mažiau svarbu reikiamų gebėjimų turėjimas (RI – 0,91) ir karjeros galimybės (RI – 0,91). Mažiausiai įtakos profesijos pasirinkimui turi informacija žiniasklaidoje (RI – 0,44). Minėtina, kad

Pateikiami vaikų profesijos pasirinkimo veiksniai.

30 lentelė. Vaikinių profesijos pasirinkimo veiksniai (N=71)

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Sveikatos būklė	63/88,7%	7/9,9%	1/1,4%	0,94
Reikiamų gebėjimų turėjimas	58/81,7%	12/16,9%	1/1,4%	0,90
Karjeros galimybės	56/78,9%	14/19,7%	1/1,4%	0,89
Susidomėjimas būsima profesija	55/77,5%	15/21,1%	1/1,4%	0,88
Realios įsidarbinimo galimybės	55/77,5%	15/21,1%	1/1,4%	0,88
Pašaukimas tam tikrai profesijai	47/66,2%	22/31%	2/2,8%	0,82
Įgimtos fizinės savybės (klausa, rega, išorės bruožai)	50/70,4%	17/23,9%	4/5,6%	0,82
Poreikiai, susiję su būsima profesija	47/66,2%	22/31%	2/2,8%	0,82
Prieinamas profesijos išmokymas	50/70,4%	16/22,5%	5/7%	0,82
Norimos profesijos darbo aplinka	47/66,2%	23/32,4%	1/1,4%	0,82
Gyvenamoji vieta	46/64,8%	21/29,6%	4/5,6%	0,80
Šeimos patarimai	44/62%	24/33,8%	3/4,2%	0,79
Situacija darbo rinkoje	39/54,9%	27/38%	5/7%	0,74
Motyvai (veiklos priežastis, susijusi su poreikių tenkinimu)	34/47,9%	35/49,3%	2/2,8%	0,73
Mokymosi rezultatai mokykloje	38/53,5%	28/39,4%	5/7,1%	0,73
Temperamentas ir charakteris	36/50,7%	31/43,7%	4/5,6%	0,73
Ekonominė šalies padėtis	36/50,7%	30/42,3%	5/7%	0,72
Polinkiai (kryptingas vienos ar kitos veiklos pasirinkimas)	36/50,7%	27/38%	8/11,3%	0,70
Vertybės	29/40,9%	39/54,9%	3/4,2%	0,68
Politinė šalies padėtis	25/35,2%	38/53,5%	8/11,3%	0,62
Profesijos populiarumas, prestižas	26/36,6%	33/46,5%	12/16,9%	0,60
Kultūrinė šalies padėtis	18/25,3%	42/59,2%	11/15,5%	0,55
Informacija žiniasklaidoje	19/26,8%	33/46,4%	19/26,8%	0,50
Draugų patarimai	15/21,1%	36/50,7%	20/28,2%	0,46

Sveikatos būklė vaikiniams yra svarbiausia (RI – 0,94). Kiek mažiau svarbu reikiamų gebėjimų turėjimas (RI – 0,90), karjeros galimybės (RI – 0,89), susidomėjimas būsima profesija (RI – 0,88) ir realios įsidarbinimo galimybės (RI – 0,88). Mažiausiai įtakos turi draugų patarimai (RI – 0,46).

Apibendrinant galima teigti, kad merginoms ir vaikiniams svarbiausias veiksnys yra sveikatos būklė. Vertybės taip pat turi didelę reikšmę tiek merginoms (RI – 0,80), tiek vaikiniams (RI – 0,68), todėl tikslesni duomenys pateikti 31 ir 32 lentelėse. Informacija žiniasklaidoje nėra svarbi nei merginoms (RI – 0,44), nei vaikiniams (RI – 0,50).

Pateikiamos merginoms svarbios vertybės.

31 lentelė. Merginoms svarbios vertybės (N=44)

Vertybės	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Sveikata	43/97,7%	1/2,3%	-	0,99
Šeima	42/95,5%	2/4,5%	-	0,98
Išsilavinimas	37/84,1%	7/15,9%	-	0,92
Karjera	31/70,4%	12/27,3%	1/2,3%	0,84
Draugystė	29/65,9%	15/34,1%	-	0,83
Laisvė	29/65,9%	13/29,5%	2/4,5%	0,81
Pinigai	20/45,5%	21/47,7%	3/6,8%	0,69
Meilė	20/45,5%	20/45,5%	4/9%	0,68

Merginoms svarbiausios vertybės yra sveikata (RI – 0,99) ir šeima (RI – 0,98), kiek mažiau – išsilavinimas (RI – 0,92). Mažiausiai svarbu pinigai (RI – 0,69) bei meilė (RI – 0,68).

Pateikiamos vaikinams svarbios vertybės.

32 lentelė. Vaikinams svarbios vertybės (N=71)

Vertybės	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Sveikata	67/94,4%	2/2,8%	2/2,8%	0,96
Šeima	65/91,6%	4/5,6%	2/2,8%	0,94
Laisvė	59/83,1%	11/15,5%	1/1,4%	0,91
Išsilavinimas	58/81,7%	11/15,5%	2/2,8%	0,89
Karjera	57/80,3%	12/16,9%	2/2,8%	0,89
Meilė	55/77,5%	14/19,7%	2/2,8%	0,87
Draugystė	54/76,1%	15/21,1%	2/2,8%	0,87
Pinigai	52/73,2%	17/23,9%	2/2,8%	0,85

Vaikinams svarbiausios vertybės yra sveikata (RI – 0,96) ir šeima (RI – 0,94), kiek mažiau – laisvė (RI – 0,91). Mažiausiai vertinami pinigai, tačiau jų RI yra gana aukštas (0,85).

Palyginus merginų ir vaikinų atsakymus, galima teigti, kad jų nuomonė sutampa – sveikata ir šeima yra svarbiausios vertybės. Tiesa, merginos sveikatą vertina šiek tiek labiau (RI – 0,99) nei vaikinai (RI – 0,96). Šeima joms taip pat svarbesnė (RI – 0,98) nei vaikinams (RI – 0,94). Atkreiptas dėmesys, kad visos minimos vertybės vertinamos aukštai.

Taip pat pateikiamos merginoms svarbios darbo vertybės profesinėje veikloje.

33 lentelė. Merginoms svarbios darbo vertybės profesinėje veikloje (N=44)

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Tobulėjimas	42/95,4%	1/2,3%	1/2,3%	0,97
Atsakomybė už tai, ką darau	39/88,6%	5/11,4%	-	0,94
Saugi darbo aplinka	38/86,4%	6/13,6%	-	0,93
Gerai santykiai su kolegomis	37/84,1%	7/15,9%	-	0,92
Galimybė dirbti darbą, kuris garantuoja statusą ir pagarbą visuomenėje	31/70,5%	13/29,5%	-	0,85
Galimybė atskleisti savo kūrybiškumą	31/70,5%	13/29,5%	-	0,85
Galimybė save realizuoti	29/65,9%	15/34,1%	-	0,83
Paaukštinimas	29/65,9%	14/31,8%	1/2,3%	0,82
Galimybė savarankiškai nuspręsti, ką ir kaip dirbti	30/68,2%	12/27,3%	2/4,5%	0,82
Aktyvi veikla	27/61,4%	17/38,6%	-	0,81
Didelis atlyginimas	25/56,8%	19/43,2%	-	0,78
Galimybė atskleisti savo kompetencijas	26/59,1%	17/38,6%	1/2,3%	0,78
Pastovumas	27/61,4%	12/27,3%	5/11,3%	0,75
Galimybė dirbti darbus, kurie pasižymi užduočių įvairove	25/56,8%	15/34,1%	4/9,1%	0,74
Galimybė kontroliuoti kitų darbą užimant tam tikras pareigas	20/45,4%	21/47,7%	3/6,8%	0,69
Galimybė skirti laisvalaikį pakankamai laiko	20/45,4%	20/45,4%	4/9,1%	0,68
Darbas komandoje	23/52,3%	13/29,5%	8/18,2%	0,67
Galimybė būti viešai pripažintu	21/47,7%	17/38,6%	6/13,6%	0,67
Lankstus darbo grafikas	19/43,2%	20/45,4%	5/11,4%	0,66
Darbas su technika ar įranga	17/38,6%	20/45,5%	7/15,9%	0,61
Galimybė dažnai keliauti	17/38,6%	17/38,6%	10/22,7%	0,58
Galimybė dirbti visuomeninių problemų srityje	14/31,8%	20/45,5%	10/22,7%	0,55
Galimybė ar būtinybė rizikuoti	15/34,1%	18/40,9%	11/25%	0,55
Ilgos atostogos	12/27,3%	21/47,7%	11/25%	0,51
Galimybė konkuruoti	11/25%	20/45,5%	13/29,6%	0,48
Darbas greitai besikeičiančioje aplinkoje	15/34,1%	12/27,3%	17/38,6%	0,48
Galimybė dirbti tik tam tikrais metų laikotarpiais	14/31,8%	12/27,3%	18/40,9%	0,45

Merginoms svarbiausia darbo vertybė yra tobulėjimas (RI – 0,97). Kiek mažiau vertinama atsakomybė už savo veiklą (RI – 0,94), saugi darbo aplinka (RI – 0,93) bei geri santykiai su kolegomis (RI – 0,92). Galimybė dirbti tik tam tikrais metų laikotarpiais vertinama mažiausiai (RI – 0,45).

Siekiant palyginti, pateikiamos ir vaikinams svarbios darbo vertybės profesinėje veikloje.

34 lentelė. Vaikinams svarbios darbo vertybės profesinėje veikloje (N=71)

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmingumo indeksas RI
Tobulėjimas	65/91,5	6/8,5%	-	0,96
Atsakomybė už tai, ką darau	61/85,9%	10/14,1%	-	0,93
Gerai santykiai su kolegomis	60/84,5%	10/14,1%	1/1,4%	0,92
Didelis atlyginimas	56/78,9%	14/19,7%	1/1,4%	0,89
Saugi darbo aplinka	57/80,3%	12/16,9%	2/2,8%	0,89
Paaukštėjimas	55/77,5%	14/19,7%	2/2,8%	0,87
Ilgos atostogos	28/39,4%	33/46,5%	10/14,1%	0,87
Darbas su technika ar įranga	50/70,4%	16/22,5%	5/7,1%	0,87
Aktyvi veikla	50/70,4%	19/26,8%	2/2,8%	0,84
Pastovumas	50/70,4%	18/25,4%	3/4,2%	0,83
Galimybė save realizuoti	44/62%	26/36,6%	1/1,4%	0,80
Galimybė dirbti darbą, kuris garantuoja statusą ir pagarbą visuomenėje	44/62%	25/35,2%	2/2,8%	0,80
Galimybė skirti laisvalaikį pakankamai laiko	48/67,6%	18/25,3%	5/7,1%	0,80
Galimybė savarankiškai nuspręsti, ką ir kaip dirbti	44/62%	24/33,8%	3/4,2%	0,79
Galimybė atskleisti savo kompetencijas	42/59,2%	25/35,2%	4/5,6%	0,77
Darbas komandoje	43/60,6%	22/31%	6/8,4%	0,76
Galimybė atskleisti savo kūrybiškumą	41/57,8%	24/33,8%	6/8,4%	0,75
Lankstus darbo grafikas	37/52,1%	26/36,6%	8/11,3%	0,70
Galimybė dirbti darbus, kurie pasižymi užduočių įvairove	35/49,3%	34/47,9%	2/2,8%	0,73
Galimybė būti viešai pripažintu	29/40,8%	35/49,3%	7/9,9%	0,65
Galimybė kontroliuoti kitų darbą užimant tam tikras pareigas	31/43,7%	31/43,7%	9/12,6%	0,65
Galimybė konkuruoti	28/39,4%	28/39,4%	15/21,1%	0,59
Galimybė ar būtinybė rizikuoti	28/39,4%	26/36,6%	17/23,9%	0,58
Galimybė dažnai keliauti	24/33,8%	32/45,1%	15/21,1%	0,56
Galimybė dirbti tik tam tikrais metų laikotarpiais	26/36,6%	21/29,6%	24/33,8%	0,51
Galimybė dirbti visuomeninių problemų srityje	18/25,3%	35/49,3%	18/25,3%	0,50
Darbas greitai besikeičiančioje aplinkoje	19/26,7%	31/43,7%	21/29,6%	0,49

Vaikinams svarbiausia darbo vertybė yra tobulėjimas (RI – 0,96). Kiek mažiau svarbu atsakomybė už savo veiklą (RI – 0,93) ir geri santykiai su kolegomis (RI – 0,92). Pastovumas vertinamas gana aukštai (RI – 0,83), todėl darbas greitai besikeičiančioje aplinkoje nėra norimas (RI – 0,49).

Apibendrinant galima teigti, kad merginoms ir vaikinams svarbiausia darbo vertybė yra tobulėjimas. Atsakomybė už savo veiklą taip pat svarbi merginoms (RI – 0,94) ir vaikinams (RI

– 0,93). Geri santykiai su kolegomis vienodai svarbūs tiek merginoms, tiek vaikinams (RI – 0,92). Galimybę dirbti tik tam tikrais metų laikotarpiais merginos vertina mažiausiai (RI – 0,45), vaikinai – kiek labiau (IR – 0,51). Darbas greitai besikeičiančioje aplinkoje reikalauja prisitaikyti prie pokyčių, todėl nėra svarbus nei merginoms (RI – 0,48), nei vaikinams (RI – 0,49).

Išsiaiškinta, kokios sritys yra svarbios, norint tinkamai pasirinkti profesiją.

35 lentelė. **Merginų nuomone, svarbios tinkamo profesijos pasirinkimo sritys (N=44)**

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmin-gumo indeksas RI
Geras savęs pažinimas	43/97,7%	1/2,3%	-	0,99
Įgytos žinios ir kompetencijos	41/93,2%	3/6,8%	-	0,97
Atitikimas tarp mano asmenybės savybių, karjeros galimybių ir aplinkos	31/70,4%	13/29,6%	-	0,85
Adekvatus savęs vertinimas	29/65,9%	15/34,1%	-	0,83
Profesijų pasaulio pažinimas	26/59,1%	17/38,6%	1/2,3%	0,78

Merginų nuomone, norint tinkamai pasirinkti profesiją, svarbiausia yra geras savęs pažinimas (RI – 0,99) bei įgytos žinios ir kompetencijos (RI – 0,97). Jų nuomone, mažiausiai reikšmingas yra profesijų pasaulio pažinimas (RI – 0,78).

Siekiant palyginti, pateikiama ir vaikinų nuomonė.

36 lentelė. **Vaikinų nuomone, svarbios tinkamo profesijos pasirinkimo sritys (N=71)**

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu	Reikšmin-gumo indeksas RI
Geras savęs pažinimas	61/85,9%	8/11,3%	2/2,8%	0,91
Įgytos žinios ir kompetencijos	58/81,7%	12/16,9%	1/1,4%	0,90
Atitikimas tarp mano asmenybės savybių, karjeros galimybių ir aplinkos	52/73,2%	17/23,9%	2/2,8%	0,85
Profesijų pasaulio pažinimas	50/70,4%	19/26,8%	2/2,8%	0,84
Adekvatus savęs vertinimas	38/53,5%	29/40,9%	4/5,6%	0,74

Iš 36 lentelės duomenų matyti, kad pirmenybė teikiama geram savęs pažinimui (RI – 0,91) bei įgytoms žinioms ir kompetencijoms (RI – 0,90). Kiek mažiau svarbu atitikimas tarp asmenybės savybių, karjeros galimybių ir aplinkos (RI – 0,85). Mažiausia reikšmė skiriama adekvačiam savęs vertinimui (RI – 0,74).

Apibendrinant merginų ir vaikinų atsakymus, galima teigti, kad jų nuomonė sutampa. Norint tinkamai pasirinkti profesiją, svarbiausia yra geras savęs pažinimas bei įgytos žinios ir kompetencijos. Minėtina, kad merginoms gerai save pažinti yra ypač svarbu (RI – 0,99).

Merginoms mažiausiai svarbi sritis yra profesijų pasaulio pažinimas (RI – 0,78), vaikinams – adekvatus savęs vertinimas (RI – 0,74).

Pateikiamos problemos, su kuriomis susiduriama.

37 lentelė. Merginų profesijos pasirinkimo problemos (N=44)

Teiginiai	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	Reikšmingumo indeksas RI
Sunku apsispręsti	18/40,9%	21/47,7%	5/11,4%	0,65
Bijau suklysti	14/31,8%	16/36,4%	14/31,8%	0,50
Nesu tikras (a), kur galėčiau save realizuoti	7/15,9%	23/52,3%	14/31,8%	0,42
Neturiu problemų	9/20,5%	16/36,3%	19/43,2%	0,39
Trūksta informacijos	7/15,9%	17/38,6%	20/45,5%	0,35
Jaučiu įtampą	8/18,2%	14/31,8%	22/50%	0,34
Nesutampa mano ir tėvų požiūris į būsimą profesiją	7/15,9%	13/29,5%	24/54,6%	0,30
Noriu, kad man kas nurodytų, kokią profesiją pasirinkti	2/4,5%	15/34,1%	27/61,4%	0,21
Sunki tėvų finansinė padėtis	3/6,8%	13/29,5%	28/63,6%	0,21
Neturiu su kuo pasitarti	5/11,4%	6/13,6%	33/75%	0,18

Merginoms sunkiausia yra apsispręsti dėl būsimos profesijos (RI – 0,65), jos bijo suklysti ir priimti netinkamą sprendimą (RI – 0,50). Mažiausia problema – neturėjimas su kuo pasitarti (RI – 0,18).

Toliau pateikiamos vaikinų profesijos pasirinkimo problemos.

38 lentelė. Vaikinų profesijos pasirinkimo problemos (N=71)

Teiginiai	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	Reikšmingumo indeksas RI
Neturiu problemų	28/39,4%	22/31%	21/29,6%	0,55
Sunku apsispręsti	28/39,4%	22/31%	21/29,6%	0,55
Nesu tikras (a), kur galėčiau save realizuoti	20/28,2%	33/46,5%	18/25,3%	0,51
Trūksta informacijos	16/22,5%	36/50,7%	19/26,8%	0,48
Bijau suklysti	19/26,8%	28/39,4%	24/33,8%	0,46
Jaučiu įtampą	21/29,6%	17/23,9%	33/46,5%	0,42
Neturiu su kuo pasitarti	16/22,5%	21/29,6%	34/47,9%	0,37
Noriu, kad man kas nurodytų, kokią profesiją pasirinkti	15/21,1%	18/25,4%	38/53,5%	0,34
Nesutampa mano ir tėvų požiūris į būsimą profesiją	12/16,9%	20/28,2%	39/54,9%	0,31
Sunki tėvų finansinė padėtis	10/14,1%	21/29,6%	40/56,3%	0,29

Iš 38 lentelės duomenų matyti, kad jiems sunku apsispręsti (RI – 0,55). Tai didžiausia jų problema.. Kiek mažesnė – nežinojimas, kur save realizuoti (RI – 0,51). Mažiausia problema – sunki tėvų finansinė padėtis (RI – 0,29).

Apibendrinant galima teigti, kad merginoms ir vaikinams sunku apsispręsti dėl profesijos pasirinkimo. Tai padaryti merginoms yra sunkiau (RI – 0,65) nei vaikinams (RI – 0,55). Pastebėta, kad vaikinai nėra įsitikinę, kur galėtų save realizuoti (RI – 0,51).

Merginoms mažiausia problema yra neturėjimas su kuo pasikalbėti (RI – 0,18), vaikinams – sunki tėvų finansinė padėtis (RI – 0,29).

DISKUSIJA

Tyrimo duomenys analizuojami 2 aspektais: pagal klasę ir pagal lytį. Buvo tikimasi lyginti ir pagal tėvų išsilavinimą (tėvai, turintys aukštąjį išsilavinimą ir tėvai, neturintys aukštojo išsilavinimo). Paaiškėjus, kad aukštąjį išsilavinimą turi tik 8,70 proc. mamų ir 1,80 proc. tėvų, šios minties atsisakyta. Pastebėta, kad gana daug mokinių nežino savo tėvų išsilavinimo. Galima daryti prielaidą, kad tėvai su vaikais mažai kalba apie savo profesinę patirtį.

Netikėta tai, kad 9 kl. mokiniai labiau apsisprendę dėl profesijos pasirinkimo nei 10 kl. mokiniai. Netikėta ir tai, kad mokytojų nuomonė svarbesnė nei klasės auklėtojo. Klasės auklėtojas – asmuo, kuriam svarbu visapusiškas mokinių ugdymas, jis geriau pažįsta mokinius ir, tikėtina, turėtų būti artimesnis žmogus paaugliui.

Mokslinėje literatūroje teigiama, kad profesija gali būti pasirenkama draugiškumo motyvais, bet atlikus tyrimą, galima teigti, kad draugų nuomonė nėra svarbi.

Tolesnes mokslines diskusijas šia tema galima tęsti. Šis tyrimas buvo atliktas pagrindinėse mokyklose, bet ateityje galima tirti, kokie yra progimnazijos 8 kl. mokinių profesinio apsisprendimo veiksniai. Taip pat tyrimui galima pasirinkti Jaunimo mokyklą, kurioje visai kitoks mokinių kontingentas.

IŠVADOS

1. Mokslinėje literatūroje akcentuojama, profesijos pasirinkimas – vienas esminių ir sunkiausių gyvenimo sprendimų. Tinkamas profesijos pasirinkimas priklauso nuo gero savęs pažinimo, profesijų pasaulio pažinimo ir gebėjimo šiuos abu dalykus suderinti. Renkantis profesiją svarbūs tam tikri veiksniai, kurie skirstomi į vidinius (*sveikata, pašaukimas, gebėjimai, interesai, potraukis kuriai nors sričiai*) ir išorinius (*šeima, draugai, įsidarbinimo galimybės, karjeros galimybės, situacija darbo rinkoje, įvairūs procesai šalyje ir pasaulyje*). Profesinis informavimas turi būti nuolat teikiamas ir visiems prieinamas. Nuo profesinio apsisprendimo priklauso tolesnis asmens gyvenimas ir jo gerovė.
2. Palyginus 9-10 kl. mokinių atsakymus, galima teigti, kad jų nuomonė daugeliu klausimų sutampa. Baigus pagrindinę mokyklą, planuojama mokytis gimnazijoje ir profesinėje mokykloje. Pagrindinė mokymosi gimnazijoje priežastis – noras įgyti gerą išsilavinimą. Pagrindinė mokymosi profesinėje mokykloje priežastis – noras įgyti paklausią profesiją. 9 kl. mokiniai labiau apsisprendę dėl profesijos pasirinkimo nei 10 kl. mokiniai. 9 kl. mokiniams aktualiausia informacija apie norimą įgyti profesiją – atlyginimo dydis, tuo tarpu 10 kl. mokiniams – galimybės įsidarbinti. Tėvų nuomonė profesijos pasirinkimo klausimu yra svarbiausia. Pastebėta, kad mokytojų nuomonė yra svarbesnė nei klasės auklėtojo. Sveikata ir šeima yra svarbiausios vertybės. Profesinėje veikloje labiausiai vertinamas tobulėjimas. Svarbiausias veiksnys, į kurį atsižvelgiama renkantis profesiją – sveikatos būklė. Taip pat svarbu turimi gebėjimai, susidomėjimas būsima profesija. Norint tinkamai pasirinkti profesiją, būtinas geras savęs pažinimas bei įgytos žinios ir kompetencijos. Pagrindinė problema, su kuria susiduriama - sunku apsispręsti.
3. Palyginus merginų ir vaikinų atsakymus, galima teigti, kad jų nuomonė daugeliu klausimų taip pat sutampa. Pagrindinė merginų ir vaikinų mokymosi gimnazijoje priežastis – noras įgyti gerą išsilavinimą. Pagrindinė mokymosi profesinėje mokykloje priežastis – noras įgyti paklausią profesiją. Merginoms svarbiausia informacija apie norimą įgyti profesiją yra galimybės įsidarbinti, o vaikinams – atlyginimo dydis. Tėvų nuomonė profesijos pasirinkimo klausimu yra svarbiausia. Sveikata ir šeima - svarbiausios vertybės. Darbo vertybės taip pat sutampa – profesinėje veikloje labiausiai vertinamas tobulėjimas ir atsakomybė už savo veiklą. Norint tinkamai pasirinkti profesiją, būtinas geras savęs pažinimas bei įgytos žinios ir kompetencijos. Merginoms sunkiau pasirinkti profesiją nei vaikinams. Jaučiama baimė suklysti.

4. Nustatyta, kad renkantis profesiją vyrauja *vidiniai* veiksniai: sveikatos būklė, susidomėjimas būsima profesija, reikiamų gebėjimų turėjimas.

5. Hipotezė, kad mokinių profesinį apsisprendimą lemia *vidiniai* veiksniai (*sveikatos būklė, pašaukimas, įgimtos fizinės savybės, gebėjimai*), patvirtino.

Hipotezė, kad mokinių profesinį apsisprendimą lemia *išoriniai* veiksniai (*šeima, draugai, profesijos prestižas, realios įsidarbinimo galimybės, karjeros galimybės*) patvirtino iš dalies. Šie veiksniai lemia, bet nėra vyraujantys.

Hipotezė, kad 10 kl. mokiniai labiau apsisprendę dėl profesijos pasirinkimo nei 9 kl. mokiniai, nepatvirtino.

Hipotezė, kad vaikinai labiau apsisprendę dėl profesijos pasirinkimo nei merginos, patvirtino.

REKOMENDACIJOS

Mokiniam:

1. Išbandyti kuo daugiau įvairių užsiėmimų popamokinėje veikloje. Tikėtina, mokinys atras naujų pomėgių, supras, kas jam patinka, o kas ne. Žinodamas savo prioritetus, lengviau apsispręs rinkdamasis profesiją.
2. Užsiimti savanoryste. Tokiu būdu galima praplėsti savo akiratį, sužinoti daug naujų dalykų, pasisemti patirties, susipažinti su įvairiais žmonėmis, be to, prisidėti prie geresnės visuomenės kūrimo. Kuo daugiau žmogus turi patirties, tuo didesnė tikimybė, kad jis gebės teisingai pasirinkti savo profesiją.
3. Jei įmanoma, išbandyti savo jėgas kokiame nors konkrečiame darbe. Padirbėjus labiau atsiskleidžia tikrieji sugebėjimai ir lengviau apsisprendžiama. Gali būti, kad tam tikras darbas nepatiks. Mokinys tai supras ir nesirinks tokios profesijos. Kitaip tariant, nepriims klaidingo sprendimo.
4. Profesinio apsisprendimo klausimus aptarti su žmonėmis, kuriais pasitikima. Tai gali būti šeimos nariai, karjeros konsultantas, psichologas, klasės auklėtojas ar kuris nors mokytojas. Minėtina, kad specialistai geriau supranta šią sritį, bet pokalbiai su šeimos nariais taip pat reikalingi.

Tėvams:

1. Skatinti savo vaiką išbandyti kuo daugiau įvairių veiklų. Toleruoti pomėgius, kurie išryškėja.
2. Kalbėtis su vaiku apie jo profesinę ateitį, išklausyti jo norus, tikslus, atskleisti savo profesinę patirtį, jį padrąsinti, jam patarti, domėtis, kaip sekasi mokykloje, kokie mokymosi rezultatai, kartu ieškoti informacijos apie dominančias profesijas ir mokymo įstaigas. Vaikas šeimoje turi jaustis mylimas ir saugus. Tokioje šeimoje formuojamas teigiamas vaiko savęs vertinimas, kuris taip pat svarbus profesijos pasirinkimui. Augdamas harmoningoje šeimoje, tikėtina, jis gebės priimti teisingą sprendimą.
3. Nekelti savo vaikui pernelyg didelių reikalavimų, kurių jis nepajėgs įgyvendinti. Nedaryti spaudimo pasirinkti vieną ar kitą profesiją. Vaikas neprivalo pasirinkti tokią profesiją, kokios nori tėvai.

LITERATŪRA

1. Adamonienė R., Daukilas S., Krikščiūnas B. ir kt. (2003). *Profesinio ugdymo psichologija ir pedagogika*. Vilnius: Indra.
2. Adler A. (2008). *Žmogaus pažinimas*. Vilnius: Vaga.
3. Akudovičiūtė A., Bučaitė J., Grakauskas Ž. Ir kt. (2007). *Mokymosi ir karjeros galimybių pažinimo vadovas studentui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
4. Albrechtas J. (2005). *Asmenybė ir karjera*. Vilnius: Naujoji matrica.
5. Ali L., Graham B. (2006). *Moving On in Your Career: A guide for academic researchers and postgraduates*. London: Routledge.
6. Antanaitienė A., Sajienė L. (2012). *Bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų vaidmuo mokinių profesiniam apsisprendimui: situacija ir pagrindinės problemos*. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-11-10]. Prieiga internetu: <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/157/articles/1183/public/133-143.pdf>
7. Antanaitienė A., Sajienė L. (2011). *Profesinio apsisprendimo formavimo(si) išorinės ir vidinės prielaidos*. [interaktyvus] [žiūrėta 2016-01-08]. Prieiga internetu: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367187149175/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
8. Augienė D., Kriauciūnaitė I. (2013). *Vocational guidance in the system of Lithuanian education: the analysis and problems related to the informatikon conveyed by vocational informatikon centres of upper-secondary schools in virtual space*// Baltic Journal of Career Education and Management. 1 t., Nr. 1, p. 7-23.
9. Augienė D. (2009). *Karjera: nuo profesijos pasirinkimo iki profesinės veiklos organizacijoje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
10. Arthur M. B., Hall D. T., Lawrence B. S. (2004). *Handbook of career theory*. Cambridge university press.
11. Bakanovienė T., Grajauskas L., Kazlauskienė A. ir kt. (2015). *Baigiamųjų (bakalauro, magistrantūros) studijų darbų rengimo metodiniai reikalavimai*. Šiauliai.
12. Baltrėnienė Z., Volbekienė V. (1998). *Profesinės karjeros vadovas*. Solertija.
13. Baruch Y. (2003). *Managing Careers: Theory and Practice*.
14. *Bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių ugdymo karjerai modelis*. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-12-29]. Prieiga internetu: http://www2435.vu.lt/wp-content/dokumentai/Ugdymas_karjerai/uk_modelis_%283%29.pdf

15. Brown D. (2007). *Career Information, Career Counseling, and Career Development*. USA: Pearson Education.
16. Brown S. D., Lent R. W. (2005). *Career Development and Counseling: Putting Theory and Research to Work*. USA: Wiley.
17. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
18. Damaševičiūtė J. (2001). *Gebėjimų, interesų bei vertybių svarba renkantis specialybę ir profesiją // Studijuojantiems psichologiją*. II sąsiuvinis. Šiauliai.
19. Danilevičius E. (2008). *Karjeros projektavimo ir karjeros planavimo ugdymo edukologinės prielaidos*. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-11-09]. Prieiga internetu: <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2008/92/danilev110-115.pdf>
20. Deltuva A., Godvadas P. (2012). *Studentų darbo asmeninės karjeros valdymo patirtinėje studijoje vadovas*. Vilnius: Lodvila.
21. Dildienė A. (1995). *Savęs vertinimas ir savikūra*. Vilnius.
22. Elijošius E. (2001). *Profesinio apsisprendimo metas*. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
23. Grakauskas Ž., Valickas A., Rosinaitė V. ir kt. (2007). *Savęs pažinimo vadovas studentui*. Vilnius.
24. Greenhaus J. H., Callanan G. A., Godshalk V. M. (2008). *Career Management*. Third Editon. USA: Thomson/South-Western.
25. Gumuliauskienė A. (2001). *Jaunesniųjų moksleivių savęs vertinimo ypatumai kaip socialinės brandos apraiškos*. *Pedagogika*, 54, p. 79-85.
26. Gumuliauskienė A., Augienė D., Bobrova L. (2002). *Karjera šiandien ir rytoj*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
27. Jensen E. (2001). *Tobulas mokymas*. Vilnius: AB OVO.
28. Jovaiša L. (2011). *Edukologija*. I tomas. Vilnius: Agora.
29. Jovaiša L. (1999). *Profesinio konsultavimo psichologija*. Vilnius: Agora.
30. Kriščiūnaitė R., Smailys A. (2011). *Vadovas tėvams. Kaip padėti vaikui renkantis karjerą*. Švietimo mainų paramos fondas.
31. [interaktyvus] [žiūrėta: 2015-11-05]. Prieiga internetu: <http://www.ku.lt/naujienos/teminis-nemokamu-seminaru-ciklas-klaipedos-universiteto-studentams-asmenines-karjeros-valdymas/>
32. Kučinskienė R. (2003). *Ugdymo karjerai metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
33. Kuprienė J., Balionytė E., Tautkevičienė G. (2008). *Karjeros valdymo informacinių šaltinių vadovas studentui*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

34. Lepeškienė V. (1996). *Humanistinis ugdymas mokykloje*. Vilnius.
35. LKŽe. [interaktyvus] [žiūrėta: 2015-09-10]. Prieiga internetu: <http://www.lkz.lt/startas.htmJ>
36. Myers D. G. (2000). *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
37. Navickas V., Vaičiulienė A. (2010). *Žmogaus raidos psichologija*. Vilnius: Versus Aureus.
38. Petkevičiūtė N. (2006). *Karjeros valdymas: asmeninė/ individualioji/ perspektyva*. Kaunas: VDU leidykla.
39. Petronienė G. *Pirmi žingsniai karjeros link: pagalba abiturientui*. [interaktyvus] [žiūrėta: 2015-11-10]. Prieiga internetu: https://www.manofinansai.lt/files/pranesimai_2013_pirmi_zingsniai_karjeros_link.pdf
40. Petrulytė A. (2012). *Paauglio psichosocialinė raida*. Vilnius: Edukologija.
41. Petrulytė A. (2003). *Jaunesniojo paauglio socialinė raida*. Vilnius: Presvika.
42. Pikūnas J., Palujanskienė A. (2000). *Asmenybės vystymasis*. Kaunas.
43. Pociūtė B. (2010). *Leono Jovaišos indėlis į profesinio orientavimo tyrimus ir praktiką*. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-11-07]. Prieiga internetu: http://www.euroguidance.lt/uploads/files/Pociute_B_L_Jovaisos_indelis_i_PO.pdf
44. Pociūtė B., Urbonavičiūtė I., Kairys A., Liniauskaitė A. (2014). *Vyresniųjų klasių mokinių profesinis tapatumas ir karjeros adaptyvumas*. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-11-05]. Prieiga internetu: <http://www.zurnalai.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/viewFile/4392/2932>
45. *Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų aprašas* (2005). Vilnius.
46. Pruskus V., Ignatavičius S. (2009). *Profesinio mokymo patrauklumo didinimo galimybės suartinant akademinę ir technologinę mokymosi kryptis analizė*. [interaktyvus] [žiūrėta 2016-01-10]. Prieiga internetu: https://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/PROFES_%20PATRAUKLUM_%20ATA SKAITA%20SMM%20%28paskutinis%29.pdf
47. *Psichologijos žodynas* (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
48. Pukelis. K. *Karjeros projektavimas: kodėl ir kas?*[interaktyvus] [žiūrėta 2015-11-09]. Prieiga internetu: http://skktg.vdu.lt/downloads/zurnalas_karjera/Pukelio_1.pdf
49. Ramanauskienė R., Valantinas A., Endriulaitienė A. (2003). *Pauglių savęs vertinimo bei santykių su bendraamžiais ir tėvais sąveikos ypatumai*. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-09-10].

- http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2004/71/Ramanauskiene_Valantinas_Endriulaitiene.pdf
50. Sajienė L. (2010). *Pasirinkto kelio teisingumą parodo gyvenimas: profesoriaus Rimanto Laužacko atminimui*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
51. Sajienė L., Antanaitienė A. (2012). *Tikslingo profesinio apsisprendimo skatinimas šiuolaikinėje socialinio ugdymo paradigmoje*. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-11-15]. Prieiga internetu: <http://journals.ku.lt/index.php/tiltai/article/viewFile/406/377>
52. Sharf R. S. (2006). *Applying Career Development Theory to Counseling*. Thomson, Brooks/Cole.
53. Slušnys L., Šukytė D. (2014). *Dėmesio: paauglystė*. Vilnius: Tyto Alba.
54. Smailys A. *Kaip pagrįstai ir atsakingai pasirinkti profesiją?* [interaktyvus] [žiūrėta 2016-01-03]. Prieiga internetu: <http://psichologai.lt/kaip-pagristai-ir-atsakingai-pasirinkti-profesija/>
55. Sokolova A., Stanišauskienė V. (2007). *Profesinio orientavimo sistemos Lietuvoje teorinės ir politinės prielaidos*. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-12-16]. Prieiga internetu: http://www.euroguidance.lt/uploads/files/straipsniai/Sokolova_Stanisauskiene_PO_sist_teor_polit_prielaidos.pdf
56. Stanišauskienė V., Naseckaitė A. (2012). *Ugdymas karjerai: mokytojo knyga*.
57. Stanišauskienė V. *Nuolatinis mokymasis kaip karjeros sėkmės sąlyga: studentų požiūrių tyrimas*. Kaunas. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga internetu: http://www.smk.lt/uploads/archyvas/mokslas/karjera/vilija_stanisauskiene.pdf
58. Stanišauskienė V. (2004). *Rengimosi karjerai proceso socioedukaciniai pagrindai*. Kaunas: Technologija.
59. Stanišauskienė V. *Ugdymas karjerai mokykloje: kaip padėti moksleiviui įgyti šiuolaikinę karjeros kompetenciją?* [interaktyvus] [žiūrėta 2015-12-18]. Prieiga internetu: http://www.alipniunomokykla.lt/j25/dokumentai/karjera/Literatura/UGDYMAS_KARJERA_I_MOKYKLOJE.pdf
60. Šedžiuvienė N., Urbonienė L. (2008). *Profesinis orientavimas aukštojoje mokykloje: veiklos principai ir kryptys*. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-12-20]. Prieiga internetu: http://www.euroguidance.lt/uploads/files/straipsniai/Sedziuviene_Urboniene_CEEOL_Article%5B1%5D.pdf
61. *Tarptautinių žodžių žodynas*: [interaktyvus] žiūrėta 2015-11-05]. Prieiga internetu:

- <http://www.zodynas.lt/tarptautinis-zodziu-zodynas/A/adekvatus>
[interaktyvus] [žiūrėta 2015-11-06]. Prieiga internetu:
<http://www.zodynas.lt/tarptautinis-zodziu-zodynas/A/adoruoti>
62. Ustinavičiūtė L., Katkonienė A., Žemaitaitytė I. (2011). *Veiksniai, susiję su sėkmingu karjeros planavimu ir profesijos pasirinkimu paauglystėje*. [interaktyvus] [žiūrėta 2015-11-03]. Prieiga internetu:
http://www.euroguidance.lt/uploads/files/straipsniai/02_ustinaviciute_katkoniene_zemaitaityte.pdf
63. Vaičiulienė A. (2004). *Paauglio psichologija*. Vilnius: Presvika.
64. Vaičiulienė A. (2000). *Paauglio asmenybės tapatumo raidos ypatybių ir šeimos struktūros santykis*. Vilnius.
65. Valeckienė Dž. *Profesijos pasirinkimą lemiančių veiksnių teorinė analizė*. [interaktyvus][žiūrėta 2015-11-04]. Prieiga internetu:
http://www.smk.lt/uploads/archyvas/mokslas/karjera/dziuginta_valeckiene.pdf
66. Valickas A., Chomentauskas G., Dereškevičiūtė E. ir kt. (2012). *Karjeros valdymo vadovas studentui*. Vilnius.
67. Valickas A., Rosinaitė V., Antanaitytė N. (2008). *Karjeros planavimo vadovas studentui*. Vilnius.
68. Zambacevičienė E. P., Dapkevičienė V., Stonienė I. (2007). *Šeimose ir vaikų globos namuose gyvenančių vaikų savęs vertinimo ypatumai*. Mokytojų ugdymas, 9, p. 156-165.
69. Žarskus A. (2001). *Savęs ieškojimas*. Kaunas: Spindulys.
70. Žukauskienė R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.

PRIEDAI

Anketa mokiniui

Sveiki!
**Atliekamas tyrimas,
kurio tikslas - išsiaiškinti
veiksnius,
lemiančius 9-10 kl. mokinių
profesinį apsisprendimą.**

Anketa yra anoniminė

Tikiuosi nuoširdžių atsakymų!

Lytis:

- Vyr.
- Mot.

Klasė:

- 9 klasė
- 10 klasė

Gyvenamoji vieta:

- Miestas
- Kaimas

1. Koks Jūsų tėvų išsilavinimas?

Mamos:

- Pradinis
- Pagrindinis
- Vidurinis
- Profesinis
- Aukštesnysis
- Aukštasis
- Nežinau

Tėčio:

- Pradinis
- Pagrindinis
- Vidurinis
- Profesinis
- Aukštesnysis
- Aukštasis
- Nežinau

2. Ką planuojate veikti, kai baigsite pagrindinę mokyklą?

- Mokysiuosi gimnazijoje
- Mokysiuosi profesinėje mokykloje
- Dirbsiu
- Kita (įrašykite).....

3. Kodėl planuojate mokytis gimnazijoje ar profesinėje mokykloje?

Atsakykite, jei pasirinkote „mokysiuosi gimnazijoje“ (galite pažymėti keletą variantų)	Atsakykite, jei pasirinkote „mokysiuosi profesinėje mokykloje“ (galite pažymėti keletą variantų)
<ul style="list-style-type: none">☐ Noriu įgyti gerą išsilavinimą☐ Planuoju studijuoti kolegijoje☐ Planuoju studijuoti universitete☐ Aukšti mano mokymosi rezultatai☐ Tėvai liepia☐ Ten mokysis draugai☐ Gimnazija netoli namų☐ Kita (įrašykite).....	<ul style="list-style-type: none">☐ Profesinėje mokykloje dirba geri specialistai☐ Noriu įgyti paklausią profesiją☐ Tikiuosi greitai rasti darbą ir užsidirbti pinigų☐ Žemi mano mokymosi rezultatai☐ Moka stipendiją☐ Tėvai liepia☐ Ten mokysis draugai☐ Profesinė mokykla netoli namų☐ Kita (įrašykite).....

4. Ar jau nusprendėte, kokią profesiją pasirinksite?

- Taip, nusprendžiau
- Galvoju apie tai, bet dar dvejoju

Kita (įrašykite).....

5. Kokia informacija Jums svarbi apie norimą įgyti profesiją?

(Kiekvienoje eilutėje pažymėkite labiausiai tinkantį variantą ženkleliu „+“).

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
Norimos įgyti profesijos darbo funkcijos			
Norimos įgyti profesijos darbo sąlygos			
Galimybės įsidarbinti pagal įgytą profesiją			
Tobulėjimo galimybės			
Atostogų trukmė			
Atlyginimo dydis			
Karjeros perspektyvos (galimybės)			
Kur galima įgyti norimą profesiją			
Kita (įrašykite)...			

6. Kokių asmenų nuomonė Jums svarbi renkantis profesiją?

(Kiekvienoje eilutėje pažymėkite labiausiai tinkantį variantą ženkleliu „+“).

Nuomonė	Svarbi	Iš dalies svarbi	Nesvarbi
Tėvų			
Senelių			
Brolis/sesers			
Draugų			
Mokytojų			
Klasės auklėtojo			
Karjeros konsultanto			
Socialinio pedagogo			
Psichologo			
Kita (įrašykite)...			

7. Kokie veiksniai Jums svarbūs renkantis profesiją?

(Kiekvienoje eilutėje pažymėkite labiausiai tinkantį variantą ženkleliu „+“).

Veiksniai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
Temperamentas ir charakteris			
Reikiamų gebėjimų turėjimas			
Pašaukimas tam tikrai profesijai			

Polinkiai (kryptingas vienos ar kitos veiklos pasirinkimas)			
Sveikatos būklė			
Įgimtos fizinės savybės (klausa, rega, išorės bruožai)			
Vertybės			
Susidomėjimas būsima profesija			
Poreikiai, susiję su būsima profesija			
Motyvai (veiklos priežastis, susijusi su poreikių tenkinimu)			
Mokymosi rezultatai mokykloje			
Šeimos patarimai			
Draugų patarimai			
Profesijos populiarumas, prestižas			
Prieinamas profesijos išmokymas			
Realios įsidarbinimo galimybės			
Karjeros galimybės			
Informacija žiniasklaidoje			
Norimos profesijos darbo aplinka			
Ekonominė šalies padėtis			
Politinė šalies padėtis			
Kultūrinė šalies padėtis			
Situacija darbo rinkoje			
Gyvenamoji vieta			
Kita (įrašykite)...			

8. Kokios vertybės Jums svarbios?

(Kiekvienoje eilutėje pažymėkite labiausiai tinkantį variantą ženkleliu „+“)

Vertybės	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
Sveikata			
Šeima			
Išsilavinimas			
Karjera			
Meilė			
Pinigai			
Laisvė			

Draugystė			
Kita (įrašykite)...			

9. Kokios darbo vertybės Jums svarbios profesinėje veikloje?

(Kiekvienoje eilutėje pažymėkite labiausiai tinkantį variantą ženkleliu „+“)

Darbo vertybės	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
Galimybė save realizuoti			
Atsakomybė už tai, ką darau			
Galimybė būti viešai pripažintu			
Galimybė dirbti darbą, kuris garantuoja statusą ir pagarbą visuomenėje			
Galimybė kontroliuoti kitų darbą užimant tam tikras pareigas			
Didelis atlyginimas			
Galimybė atskleisti savo kompetencijas			
Gerai santykiai su kolegomis			
Paaukštinimas			
Tobulėjimas			
Galimybė dirbti darbus, kurie pasižymi užduočių įvairove			
Galimybė savarankiškai nuspręsti, ką ir kaip dirbti			
Saugi darbo aplinka			
Darbas komandoje			
Darbas su technika ar įranga			
Galimybė konkuruoti			
Galimybė dirbti visuomeninių problemų srityje			
Darbas greitai besikeičiančioje aplinkoje			
Galimybė ar būtinybė rizikuoti			
Galimybė dirbti tik tam tikrais metų laikotarpiais			
Pastovumas			
Galimybė atskleisti savo kūrybiškumą			
Aktyvi veikla			
Ilgos atostogos			
Lankstus darbo grafikas			

Galimybė dažnai keliauti			
Galimybė skirti laisvalaikiui pakankamai laiko			
Kita (įrašykite)...			

10. Kas svarbu, norint tinkamai pasirinkti profesiją?

(Kiekvienoje eilutėje pažymėkite labiausiai tinkantį variantą ženkleliu „+“)

Teiginiai	Svarbu	Iš dalies svarbu	Nesvarbu
Geras savęs pažinimas			
Profesijų pasaulio pažinimas			
Adekvatus savęs vertinimas			
Įgytos žinios ir kompetencijos			
Atitikimas tarp mano asmenybės savybių, karjeros galimybių ir aplinkos			
Kita (įrašykite)...			

11. Su kokiomis profesijos pasirinkimo problemomis susiduriate?

(Kiekvienoje eilutėje pažymėkite labiausiai tinkantį variantą ženkleliu „+“)

Teiginiai	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku
Neturiu su kuo pasitarti			
Nesu tikras (a), kur galėčiau save realizuoti			
Nesutampa mano ir tėvų požiūris į būsimą profesiją			
Sunki tėvų finansinė padėtis			
Bijau suklysti			
Trūksta informacijos			
Sunku apsispręsti			
Noriu, kad man kas nurodytų, kokią profesiją pasirinkti			
Jaučiu įtampą			
Neturiu problemų			
Kita (įrašykite)			

Ačiū už atsakymus.
Sėkmės! ☺